

Internalizirani problemi u ponašanju kod djece predškolske dobi

Radolović, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:121258>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANAMARIJA RADOLOVIĆ

**INTERNALIZIRANI PROBLEMI U PONAŠANJU
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Pula, lipanj, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANAMARIJA RADOLOVIĆ

**INTERNALIZIRANI PROBLEMI U PONAŠANJU
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

JMBAG: 0145029962 izvanredni student

Studijski smjer: Sveučilišni diplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Uvod u socijalnu pedagogiju

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Edukacijsko-rehabilitacijske znanosti

Znanstvena grana: Socijalna pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Mirjana Radetić-Paić

Pula, lipanj, 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Anamarija Radolović, kandidatkinja za magistru ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Anamarija Radolović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Internalizirani problemi u ponašanju djece rane i predškolske dobi“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Ponašanje - definiranje pojma	3
3. Emocionalni i socijalni razvoj djeteta	4
3.1. Emocionalni razvoj	4
3.2. Socijalni razvoj djece	6
4. Problemi u ponašanju	8
5. Procjena dječjeg ponašanja	12
5.1. Okruženje i dijete	12
5.2. Zrelost i dob djeteta	14
5.3. Trajanje ponašanja koje zabrinjava roditelje	14
5.4. Prethodni razvoj	15
5.5. Osobitosti djeteta	15
5.6. Događaji koji utječu na život djece	15
6. Internalizirani problemi u ponašanju	17
6.1. Vrste internaliziranih problema:	19
6.1.1. Plašljivost	19
6.1.2. Povučenosť	22
6.1.3. Potištenosť	23
6.1.4. Depresija	23
6.1.5. Lijenost	26
6.1.6. Neurotske smetnje	27
7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	29
7.1. Cilj i hipoteze	29
7.2. Uzorak ispitanika, uzorak varijabli i metode obrade podataka	29
7.2.1. Uzorak ispitanika	29
7.2.2. Uzorak varijabli	32
7.2.3. Metode obrade podataka	33
7.3. Rezultati istraživanja	33
8. DISKUSIJA	43
9. ZAKLJUČAK	46
10. LITERATURA	48
11. PRILOZI	53
Sažetak	58
Summary	59

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada jesu internalizirani problemi u ponašanju djece rane i predškolske dobi. U radu se opisuje pojam ponašanja kao bitne odrednice svakog ljudskog bića s različitih gledišta stručnjaka putem kojeg ljude karakteriziramo, opisujemo i upoznajemo, te na temelju toga donosimo određene zaključke o toj osobi. Ponašanje je važno za svakog pojedinca jer ono određuje njegovo mjesto u društvenoj zajednici kojoj pripada. Također, emocionalni i socijalni razvoj snažan je prediktor zdravlja djeteta koji utječu na usvajanje normi, običaja i pravila ponašanja grupe kojoj dijete pripada. Ukoliko se jave određena odstupanja u ponašanju od općeprihvaćenih normi ponašanja određene sredine u kojoj pojedinac odrasta govorimo o problemima u ponašanju. Da bi mogli prepoznati određena ponašanja koja odstupaju od očekivanih ponašanja potrebno je poznavati čimbenike koji mogu utjecati na djetetovo ponašanje.

Djeca koja su u uključena u rani i predškolski odgoj i obrazovanje (predškolske ustanove i vrtiće) većinom iskazuju ponašanje koje je u skladu s njihovom razvojnom dobi. Međutim, u odgojnim skupinama nalazimo i djecu čija ponašanja odskaču, odnosno manifestiraju se drugačije od onih ponašanja koja su očekivana i društveno prihvatljiva, te koja očekujemo u pojedinoj razvojnoj starosti.

Djeca svoje probleme mogu iskazivati „prema van“ ili „prema unutra“, odnosno izražavati ih na neprimjeren način prema okolini ili prema sebi. Pojedina takva ponašanja prepoznamo kao neprihvatljiva ponašanja odnosno za njih kažemo da spadaju u eksternalizirane probleme u ponašanju. Suprotno tome, postoje problemi koje možemo okarakterizirati kao pretjerano kontrolirajuća, odnosno ponašanja koja pojedinac usmjerava prema sebi, te po tome spadaju u internalizirane probleme u ponašanju.

U radu se nadalje opisuje istraživanje internaliziranih problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi s kojima se odgojitelji susreću u odgojno – obrazovnoj djelatnosti. Naime, internalizirani problemi u ponašanju manje su zamjetni i teže se uočavaju kod djece jer nisu ometajuća za okolinu pa im se samim time pridaje manje pozornosti. Međutim, itekako su važna jer utječu na dječji cjelokupni razvoj.

Ciljevi ovog istraživanja su ispitati znaju li odgojitelji prepoznati internalizirane probleme u ponašanju rane i predškolske dobi, educiraju li se redovito u tom smislu i kako procjenjuju vlastite kompetencije za rad s djecom s internaliziranim problemima u ponašanju? Nadalje, želi se steći uvid o teškoćama djece s internaliziranim

problemima u adaptaciji u vrtićku skupinu, iskazuju li internalizirane probleme više djevojčice ili dječaci i pojavljuju li se internalizirani problemi u ponašanju više kod djece s teškoćama u razvoju nego kod djece urednog razvoja?

Kako smo socijalna bića i pripadamo društvenoj zajednici itekako je važno rano otkrivanje internaliziranih problema. Djeca s internaliziranim problemima u ponašanju možda neće ometati odgojno – obrazovni proces svoje skupine, ali ti problemi negativno utječu na samo dijete, te kasnije ostavljaju posljedice na njega, te njegovu užu i širu okolinu.

2. PONAŠANJE - DEFINIRANJE POJMA

Kod više autora (McDougall, 1908; Wilson, 1975; Ruse, 1979; Eysenck i Kamin, 1981, prema Pennington, 1996) nalazimo da je ponašanje složen pojam koji u sebi nosi niz pojava koje nas određuju kao socijalna bića. Ponašanje je bitna odrednica svakog ljudskog bića kao pojedinca. Ljude karakteriziramo, opisujemo i upoznajemo putem njegovog ponašanja, a isto to činimo i za dijete koje tek raste, razvija se i najviše uči u svom najosjetljivijem periodu života, odnosno predškolskom dobu. Upravo u tom osjetljivom razdoblju ono se formira i razvija te će njegovi biološki i okolinski faktori utjecati na njegovo ponašanje.

Pojam ponašanja stručnjaci gledaju s različitih stajališta i zavisno od različitih konteksta pa prema tome nalazimo i više teorija koje objašnjavaju što ponašanje jest za ljudsko biće. Bezić (2005) ponašanje opisuje kao način postojanja i djelovanja svih živih bića. Kod njega dalje nalazimo da ljudsko ponašanje ima dva glavna izvora s motivacijom za svoje vladanje, a to su biološki i psihološki izvori. Biološki čimbenici jesu oni prediktori s kojima se rađamo, kao što je osobnost, temperament, genom te na njih možemo više ili manje djelovati, dok na psihološke čimbenike nečijeg ponašanja utječe odgoj i okolina u kojoj je pojedinac rođen. Karakteristika nečijeg ponašanja sastoji se od sposobnosti nošenja vlastitih i okolišnih prilika ili ne prilika, te u načinu na koji to pokazujemo prema van. Pojam ponašanja autor tako uzdiže na razinu da mu daje pridjev gospodstva, i glagol vladanja nad samim sobom. Kod istog autora nalazimo još definiciju ponašanja da je ono subjektivna reakcija organizma na objektivne podražaje i okolnosti, odnosno način postojanja i djelovanja u svijetu.

Kod autora Penningtona (2008) također možemo pronaći da je ponašanje rezultat interakcije dvaju utjecaja, i to genetskog kojim je određena inteligencija, ličnost i drugo, te životno iskustvo koje je specifično za svakog pojedinca od njegovog rođenja nadalje. Autor Purcell (2008, prema Batsoupoulou, 2017) ponašanje u širem smislu smatra internaliziranim koordiniranim odgovorima pojedinca na unutarnje i/ili vanjske podražaje, a ti odgovori mogu biti djelovanje ili nedjelovanje.

Ponašanje je način reakcije kojim upravlja temperament osobe prema poticajima iz okoline. Odnosno, drugim riječima, kada se osoba ponaša ona je tada u potpunom recipročnom djelovanju ili nedjelovanju sa svojom okolinom. Stoga, izražavanje ponašanja zahtjeva aktera, kontekst i interakciju između (Skinner, 1976; Zuriff, 1985; Purcell, 2008, prema Batsoupoulou, 2017).

3. EMOCIONALNI I SOCIJALNI RAZVOJ DJETETA

U procesu socijalizacije emocija djeteta od njegovog rođenja, obitelj i društvo jesu ti koji oblikuju djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja. Svaka kultura ima svoja pravila i norme emocionalnog ponašanja koje utječu na dječje usvajanje emocionalnog izražavanja, prepoznavanja i razumijevanja emocija, te dijete iz njih uči i nastoji im se prilagoditi zavisno od odgovora i reakcija koje dobivaju u odnosu na svoje ponašanje od drugih. Ukoliko dijete ne nauči u odgovarajućoj mjeri prepoznavati i razumijevati emocije iz svoje okoline, biti će mu otežano daljnje učenje socijalnih normi, običaja i pravila ponašanja grupe kojoj dijete pripada, te stjecati socijalne vještine. Djeca za koju je karakteristično da susprežu izražavanje emocija, odnosno pretjerano reguliraju svoje emocije, gube priliku da stječu i uvježbavaju socijalne vještine (Brajša-Žganec, 2003).

Snažan prediktor mentalnog zdravlja u odrasloj dobi je razvoj dječje sposobnosti kreiranja odnosa sa svojom okolinom jer djeca traže u većoj ili manjoj mjeri socijalnu potporu svojih prijatelja kako bi se lakše nosila sa svakodnevnim izazovima, ali i kako bi mogli poduprijeti vlastiti kognitivni i socijalni razvoj (Cohen, 1996, prema Brajša-Žganec, 2003).

3.1. Emocionalni razvoj

Kako možemo uočiti kod raznih autora emocije jesu osobni doživljaji koje pojedinac proživljava u odnosu na sebe i u interakciji s drugim ljudima. Pomoću emocija ljudska se bića povezuju i uče o samima sebi, drugim ljudima i kako se ponašati. Emocije i ponašanja su međusobno usko povezani. Svaka zajednica ima vlastitu kulturu, a to podrazumijeva i vlastita prihvatljiva pravila ponašanja. Kao socijalna bića imamo potrebu biti u stalnoj interakciji s drugima, te nam određena ponašanja omogućavaju integraciju u društvo.

Genske predispozicije s kojima se dijete rađa, psihičke osobine roditelja ili skrbnika koji ga odgajaju, najranije traume u djetinjstvu koje mogu biti fizičkog i psihičkog podrijetla, obiteljski međuodnosi, dječji kognitivni procesi i načini na koje ono uči ponašanja utječu na emocionalni razvoj djeteta (Kendall, 2000, prema Lebedina Manzoni, 2010).

Putem emocija pojedinac upoznaje sebe i svijet oko sebe, te putem njih ostvaruje interakciju sa svim živim bićima. Prepoznavanje i razumijevanje vlastitih i tuđih emocija

omogućuje pojedincu učenje prihvatljivih obrazaca ponašanja kako bi funkcionirao u društvenoj zajednici. Svako ljudsko biće odmalena drugačije doživljava i reagira na različite emocionalne podražaje. Reakcija djeteta zavisi o njegovom temperamentu, doživljaju situacije, te načinju reagiranja njemu važnih osoba koje mu predstavljaju model ponašanja (Brajša-Žganec, 2007).

Djeca vrlo rano po rođenju počinju prepoznavati svoje i tuđe emocije, te učinak emocija u odnosu na sebe i druge, kao i učenje samoregulaciji emocija. Emocionalnim reakcijama i osjećajima koje dijete pokazuje, te odgovor odraslih osoba na njegove reakcije uče ga preživljavanju, odnosno zadovoljavanju osnovnih i sekundarnih potreba (Brajša-Žganec, 2007). Djeca osnovne pozitivne emocije (sreća, iznenađenje) i osnovne negativne emocije (ljutnja, tuga, strah) prepoznaju već vrlo rano u djetinjstvu (LaFraniere, 2000, prema Brajša-Žganec, 2007).

Prema nekim autorima (Haviland-Jones i sur., 1997; LaFraniere, 2000; Oatley i Jenkins, 2000, prema Brajša-Žganec, 2003) nalazimo da se faze emocionalnog razvoja mogu podijeliti u tri skupine: usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija.

Izard (1991, prema Brajša-Žganec, 2007) i Ekman (1992, prema Brajša-Žganec, 2007) otkrili su da su fascijalno izražavanje osnovnih emocija radosti, tuge, ljutnje, straha, iznenađenja i gnušanja univerzalni za sve ljude u različitim kulturama. Do istih spoznaja došao je i Charles Darwin proučavajući izraze lica različitih emocionalnih stanja kod ljudi i životinja kojeg spominje autor Hotharsall (1990, prema Brajša-Žganec, 2007). Nakon druge godine djeca počinju biti svjesnija vlastitog emocionalnog ponašanja, a sukladno time i učiti složenije emocionalne procese. Kognitivni razvoj djece, urođeni biološki faktori, dob te socijalne interakcije kojima su izloženi utječu na razumijevanje vlastitih i tuđih emocija (Brajša-Žganec, 2007).

Socijalni i emocionalni razvoj usko su povezani. Dječje razumijevanje emocija ima važnu zadaću u razumijevanju i samoregulaciji vlastitih osjećaja, te izgradnji odnosa s drugima. Shodno tome, dječje razumijevanje emocija povezano je s izražavanjem emocija, prosocijalnim vještinama, prosocijalnim i agresivnim ponašanjem. Nadalje, dječje razumijevanje emocija povezano je sa socijalnom kompetencijom i pozitivnim odnosima s prijateljima kao važnim odrednicama psihosocijalne prilagodbe (Brajša-Žganec, 2007). Kod djece s poremećajem u ponašanju u predškolsko doba uočeno je da pokazuju manje sposobnosti da razumiju emocije (Hughes i sur., 1998, prema Brajša-Žganec, 2007).

Emocije su osjećaji, odnosno stanje uzbuđenosti koje je nastalo kao reakcija na neki vanjski podražaj. Svaka emocija uzrokuje određenu tjelesnu promjenu i pokreće određena ponašanja. Stoga emocionalna reakcija nastaje kao odgovor na unutarnju uzbuđenost. Spontane emocionalne reakcije jesu naslijeđeni mehanizmi koji su u funkciji preživljavanja, odnosno pomažu malom djetetu da okolina prepozna njegove potrebe. Dijete se putem vlastitog emocionalnog izražavanja, razumijevanjem emocija i emocionalnog odgovora koji dobije od okoline uči prihvatljivim oblicima izražavanja emocija što autorica naziva socijalizacijom emocija (Rezić, 2006).

3.2. Socijalni razvoj djece

Čovjek je socijalno biće koje korespondira s drugim bićima i kao takvo na njegov razvoj i ponašanje utječu drugi u njegovoj okolini te njihova međusobna interakcija. S obzirom da dijete od rođenja živi u različitim društvenim zajednicama, kroz njih uči socijalne vještine, ponašanja i usvaja razna znanja. Putem zajednice dijete se uči ponašanjima i prikladnom ponašanju, ono oponaša druge. Ponašanje je rezultat socijalnih interakcija u koje dijete stupa. Ponekad se dogodi da postupci djetetove uže (primarna obitelj) i šire (šira obitelj i društvena zajednica kojoj pripada) okoline izazivaju kod djeteta neprikladna ponašanja, odnosno ponašanja koja nisu prilagođeno socijalna ponašanja, odnosno asocijalna su i internalizirana što dovodi do problema u ponašanju kod djece predškolske dobi (Kranželić i Bašić, 2008).

Dosadašnja saznanja o socijalnom razvoju djece objašnjavaju da je način na koji dijete reagira i ponaša se djelomično pod utjecajem njegovih bioloških faktora, te ponašanja i reagiranja ljudi iz njegove socijalne okoline. Međutim, način na koji dijete doživljava, izražava i regulira svoje emocije utječe na proces socijalizacije (Brajša-Žganec, 2003).

Dječja emocionalna stanja i njihovo emocionalno reagiranje važno je u regulaciji dječjeg ponašanja. Teoretičari koji zastupaju utjecaj okoline i učenja podupiru sustav rane socijalizacije i socijalnog učenja putem potkrepljenja, kažnjavanja i učenja opažanjem. Jedan od pionira dječje psihologije, Lav Vigotski (1962, prema Skupnjak, 2012) naglašava važnost kognitivnih procesa za dječje socijalno ponašanje i socijalne interakcije, pri čemu dijete uči nove socijalne i kognitivne vještine kroz interakciju s odraslima i starijom djecom.

U današnje vrijeme sve se više u literaturi možemo susresti sa ekološkim pristupom u proučavanju dječjeg razvoja koji se temelji na Bronfenbrennerovoj teoriji

ekoloških sustava. Urie Bronfenbrenner (1979, prema Brajša-Žganec, 2003) je u sklopu svoje ekološke teorije razvoja definirao četiri razine okolinskih utjecaja na dijete, krenuvši od onih bliskih djetetu jer u njima izravno sudjeluje, do onih udaljenijih u kojima ne sudjeluje izravno. Dijete se prema ovom modelu nalazi u sredini, a oko njega se šire slojevi okoline u koncentričnim krugovima. Prvu razinu čini mikrosustav, a uključuje svakodnevnu okolinu obitelji, vrtića, škole, te odnose s roditeljima, braćom i sestrama, vršnjacima i odgojiteljima. Druga razina je mezosustav, koji uključuje interakciju, odnosno međusobno djelovanje različitih mikrosustava u koje je dijete uključeno (npr. kako dječje funkcioniranje u obitelji utječe na odnos s vršnjacima u vrtiću). Egzosustav je treća razina okolinskih utjecaja i u njemu dijete ne sudjeluje izravno, a odnosi se na širu okolinu, sve socijalne mreže, masovne medije, širu zajednicu i sl. Najširi djelokrug okoline je makrosustav koji uključuje obilježja određene kulture (obrazovanje, privreda, religija, društveni sustav). Nadalje, Bronfenbrenner naglašava da sveukupnost okoline u kojem se dječji razvoj odvija značajno utječe na tijek razvoja i razvojne ishode, pri čemu ne odbacuje individualne osobine djeteta. Zapravo, smatra kako je razvoj rezultat međusobnog prožimanja djetetovih osobina i okoline u kojoj dijete odrasta (Bronfenbrenner i Ceci, 1994, prema Brajša-Žganec, 2003).

Mnogi autori (Katz i McClellan, 1997; Raver i Zigler, 1997; Rose-Krasnor, 1997, prema Brajša-Žganec, 2003) smatraju da socijalni razvoj djeteta nije jednoznačan, već je za njegov prikladan razvoj potrebno poznavati i razumjeti norme, pravila i vrijednosti zajednice u kojoj pojedinac odrasta. Također, djetetu je potrebno pružiti alate koji će mu omogućiti učinkovitu komunikaciju sa svojom sredinom. Za dijete koje je sposobno regulirati emocije, koje poznaje i razumije svoju okolinu, koje je razvilo socijalne vještine te ima sposobnosti da se ponaša u skladu s tim spoznajama možemo reći da je socijalno kompetentno. Socijalno kompetentno dijete moći će sudjelovati u zajednici kojoj pripada jer će biti u mogućnosti iskoristiti poticaje iz okoline, kao i svoje osobne, te u konačnici postići dobre razvojne rezultate.

4. PROBLEMI U PONAŠANJU

Odgojitelji svakodnevno i u različitim situacijama trebaju znati procijeniti dječja ponašanja kako bi mogli ispravno postupati prema djetetu i zadovoljiti njegove potrebe stoga je važno prepoznati početak odstupanja od očekivanoga i uobičajenog ponašanja. To omogućava odgojitelju da pravilnim postupkom pomogne djetetu i usmjeri ponašanja roditelja, a samim time možda spriječi daljnji razvoj problema. Kod djece je vrlo teško odrediti do koje je mjere neko ponašanje prihvatljivo ili normalno ili kakvo ono treba biti. Probleme u ponašanju stoga određuje društvo i kultura u kojoj dijete odrasta. Odgojitelji probleme u ponašanju najčešće prepoznaju i smatraju ona ponašanja kod djece koja ometaju svakodnevni rad, dok se stručnjaci oslanjaju na široko prihvaćenim statističkim shvaćanjem pojma normalnoga, a odnosi se na ponašanje koje se pojavljuje kod većine djece određene kronološke dobi (Čuturić, 1995).

Kod djece predškolske dobi često se susrećemo s raznovrsnim problemima u ponašanju. Problemi u ponašanju jesu ona ponašanja koja odstupaju od općeprihvaćenih normi ponašanja određene sredine u kojoj dijete odrasta i kao takva negativno utječu na cjelokupan psihofizički rast i razvoj djeteta. Ta ponašanja mogu se negativno odraziti na funkcioniranje djeteta u društvu, pa mogu biti potencijalno štetna za djetetovu okolinu kao i za samo dijete te radi toga zahtijevaju stručnu i društvenu pomoć (Uzelac, 1995, prema Krampač – Grljušić i Marinić, 2007).

Problemi u ponašanju kod djece vrlo su specifični i kompleksni te na njih utječu kultura, socio - ekonomski status obitelji, dob i razvojne karakteristike djeteta. Shodno tome na pojam djeteta s problemima u ponašanju ne može se odgovoriti, pristupiti, kvalificirati s jednog područja društvenog djelovanja već je potrebno problemima pristupiti sa strane stručnjaka iz više područja: odgojno – obrazovnog, zdravstvenog, socijalnog (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud-Borić, 2011, prema Šimurina i Zrilić, 2017).

Koristeći se literaturom nailazimo da se u radu kod velikog broja autora koristi termin teškoće u ponašanju s obzirom da je tek 2011. godine prihvaćen prijedlog termina problemi u ponašanju djece i mladih. Taj je termin prihvaćen u upotrebu radi manjeg etiketiranja djece, a obuhvaća ponašanja od rizičnih ponašanja, teškoća u ponašanju do poremećaja u ponašanju kao najtežeg oblika ponašanja za samu osobu, te njenu društvenu okolinu (Koller-Trbović i sur., 2011). U ovom radu koristiti ćemo se terminom problemi u ponašanju s obzirom da govorimo o djeci rane i predškolske dobi

koja se nalaze u vrlo osjetljivom periodu života, te uvažavajući prethodno navedene razloge i objašnjenja raznih autora stručnih literatura čije se koriste u ovome radu.

Raniji autori koriste se terminom poremećaji u ponašanju tako da će se prilikom navođenja njihovih saznanja koristiti taj termin. Ljubetić (2009) također smatra da treba biti pažljiv kada govorimo o poremećajima u ponašanju kada su u pitanju djeca rane i predškolske dobi kako bi izbjegli etiketiranje kao i zbog toga što se neki problemi u ponašanju kao što su plačljivost, povučenost i sl. mogu relativno jednostavno riješiti odgovarajućim, odnosno prilagođenim i individualiziranim odgojnim postupcima odgojitelja prema djetetu. Stoga je primjerenije govoriti o problemima u ponašanju. Ukoliko se takva problematična ponašanja nastave, te ih zamjećujemo sve češće i te su intenzivnija i počinju predstavljati opasnost za samo dijete ili ometaju drugu djecu, tek je tada primjereno koristiti termin poremećaji u ponašanju.

Šira definicija poremećaja u ponašanju odnosi se na poremećaje koje zapažamo kod djeteta, a koja mu otežavaju funkcioniranje u društvenoj sredini kao i narušena ravnoteža unutaršnjeg emocionalnog stanja. Kako se kod djece javljaju različiti poremećaji u ponašanju, koji su različitog intenziteta, vremena trajanja, u različitom kulturnom i socijalnom okruženju, te različitih psihičkih i fizičkih karakteristika koji utječu na različitu otpornost djeteta, tako se poremećaji u ponašanju mogu svrstati u uža područja (Koščak, 2012).

Prema Koščak (2012) poremećaji u ponašanju u užem smislu mogu se promatrati sa psihijatrijskog, psihološkog, zakonskog i pedagoškog gledišta. Psihijatrijsko gledište poremećaj promatra unutar dijagnostičko – klasifikacijskih sustava, a spominju se dva (DSM IV i MKB – 10). Tu spadaju agresivna i antisocijalna ponašanja (fizičko nasilje prema drugima, mučenje životinja i asocijalno vladanje (krađa, laganje i sl.). Kako bi se dijagnosticirao ovaj poremećaj navedena ponašanja trebala bi trajati najmanje šest mjeseci. Psihološko gledište dijeli se na eksternalizirano, odnosno ponašanje koje nije kontrolirano, jako je primjetno i osoba ga izražava prema van i internalizirano ponašanje koje je kontrolirano, a osoba ga usmjerava prema sebi, te je samim time teže uočljivo. Zakonsko gledište uključuje delikventno ponašanje koje se može javiti kod nešto starije djece školske dobi kao što su bijeg iz škole, konzumiranje alkohola, krađa i sl. koji mogu biti lakšeg i težeg karaktera. Pedagoško gledište pod poremećaje u ponašanju svrstava teškoće u razvoju, školi, disciplini, a uključuje i podvrgavanje djeteta terapijskim mjerama.

Da bi mogli prepoznati neprimjerena ponašanja kod djeteta, najprije je potrebno znati koja su to primjerena, odnosno poželjna ponašanja. Mortimer (2002: 16, prema Thompson, 2016: 61) naveo je sljedeća poželjna ponašanja:

- osjećaj motiviranosti i samopouzdanja dovoljan za razvoj najboljih potencijala učenika,
- biti u stanju sklapati prijateljstva i steći naklonost drugih,
- biti u mogućnosti iskazati svoje osjećaje na primjeren način,
- biti u stanju nešto učiniti kada se pristojno zamoli,
- biti u mogućnosti dati koristan doprinos grupi,
- razviti pozitivno samopoštovanje.

Kod djece predškolske dobi problemi u ponašanju javljaju se radi nezadovoljavanja i neadekvatnog odgovora na njihove potrebe. Prema Maslowu (1943) hijerarhija potreba uključuje:

- samoostvarenje,
- samopoštovanje,
- pripadanje,
- sigurnost,
- fiziološke potrebe.

Na samom dnu piramide jesu fiziološke potrebe koje su osnovne prirodne potrebe kao što su hrana, piće i zaštita od atmosferskih prilika, dok se na vrhu piramide nalazi potreba za samoostvarenjem kao potreba do koje dolazi samo ako su zadovoljene sve prethodne potrebe. Ukoliko se preskoči jedna od potreba, kod djeteta ne dolazi do ostvarenja njegovih punih potencijala i kao takve mogu stvoriti probleme u ponašanju.

Znatan broj autora u stručnoj i znanstvenoj literaturi slaže se oko definiranja problema u ponašanju kao neprihvatljivog, nepoželjnog i opasnog kako za pojedinca tako i za zajednicu. Takva ponašanja jesu društveno uvjetovana, sklona su promjenama, te su savladiva (Žižak, 2012).

S obzirom da djeca u predškolskom ustanovama provode veliki dio dana s odgojiteljima kao primarnim osobama koja brinu o njihovim potrebama važno je da odgojitelji znaju prepoznati probleme u ponašanju koji se mogu javiti u različitom kontekstu. Problemi u ponašanju koje se javljaju kod djeteta mogu biti veliki izazov za odgojitelja radi specifičnosti odgojno – obrazovnog rada.

Važno je rano prepoznavanje problema u ponašanju jer ukoliko se na vrijeme adekvatno ne odgovori na njih mogu se razviti u psihičke poremećaje u odrasloj dobi. Autorica dalje spominje da čak i problemi u ponašanju koji su prolaznog karaktera mogu na dijete ostaviti teže posljedice jer ometaju djetetov optimalan razvoj i učenje. Dijete teže savladava ključne razvojne zadatke karakteristične za određenu dob kao što su razvoj samopoštovanja, uspostavljanje adekvatnih socijalnih odnosa s vršnjacima, rješavanje interpersonalnih konflikata te usvajanje akademskih vještina (Živčić-Bečirević, Smojver-Alžić i Miščenić, 2003).

Problemi u ponašanju u ranom djetinjstvu, odnosno predškolskoj dobi određuju se na osnovi odstupanja od urednog razvoja. Nerijetko se kao parametar za utvrđivanje normalnog razvoja primjenjuje ono što je zastupljeno kod većine djece iste dobi (Campbell, 1986, prema Živčić-Bečirević i sur., 2003).

„Na ranom je uzrastu teško razlikovati problemna ponašanja od različitih oblika ponašanja koja mogu biti izazovna za okolinu, a koja su još uvijek dobno prikladna. Često je nejasno je li neko problemno ponašanje znak pojave poremećaja ili samo karakteristika teške, ali prolazne razvojne faze“ (Campbell, 1995, prema Živčić-Bečirević i sur. 2003: 64).

Autorice (Bašić, Koller-Trbović, Žižak, 1993, prema Ljubetić, 2001: 37) poremećaje u ponašanju predškolske djece svrstavaju u tri kategorije:

- I. Poremećaji u socijalnom razvoju: agresivnost, nametljivost, prkos, laž, lijenost, povučenost;
- II. Poremećaji u emocionalnom razvoju: strah, plašljivost, plačljivost, depresija, ljutnja;
- III. Poremećaji navika (poremećaji koji se manifestiraju na tjelesnom planu): poremećaji eliminacije, prehrane, spavanja, govora, motorike, stereotipne radnje i neobična ponašanja.

U ovome radu usmjereni smo na probleme u socijalnom i emocionalnom razvoju, odnosno na ona ponašanja koja nisu ometajuća za druge.

5. PROCJENA DJEČJEG PONAŠANJA

Danas smo u svijetu izloženi raznim događanjima i brzom napretku te su na udaru obitelji, a samim time i djeca kao njihovi članovi. Današnje spoznaje o ranom razvoju djeteta, dijete shvaćaju kao cjelovito biće kojem je potrebno holistički pristupiti za njegov pravilan i cjelokupni rast i razvoj. U Konvenciji o pravima djeteta (2001) s obzirom na ranjivost djeteta, njegovu psihičku i tjelesnu nezrelost u najranijoj dobi ističe se potreba za zaštitu posebnih prava djeteta, kao i obveze odraslih i društva u kojem dijete odrasta kako bi se dijete zaštitilo i odgovorilo na njegove potrebe. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) temelji se na znanstvenoj studiji *Nove paradigme djetinjstva* (2012) koje obuhvaćaju različite aspekte institucijskog odrastanja djece. Studija obuhvaća nekoliko bazičnih komponenti. One uključuju da je dijete socijalni subjekt u odgojnom procesu sa svim svojim osobnim značajkama, te mu kao takvom treba ozbiljno pristupati i uvažavati ga. Nadalje, djetinjstvo nije samo neka prolazna faza u životu, već je ono životno važan period u kojem dijete odrasta i razvija se zajedno u konstrukciji sa drugom djecom i odraslima u određenom vremenskom periodu, društvu i kulturi koja ga okružuje (Maleš, 2012).

„Smatra se da neko ponašanje nije prihvatljivo ako jačina dječje reakcije ne odgovara uzroku koji ju je izazvao“ (Čuturić, 1995: 11).

Da bi odgojitelji mogli prepoznati određena ponašanja koja odstupaju od očekivanih ponašanja, prije svega trebaju poznavati određene čimbenike koji na djetetovo ponašanje utječu, a to su:

- okruženje i dijete
- zrelost i dob djeteta
- trajanje ponašanja koje zabrinjava roditelje
- prethodni razvoj
- osobitosti djeteta (Čuturić, 1995: 10).

5.1. Okruženje i dijete

Na djetetovo ponašanje utječe obitelj kao uža sredina, te vrtičko okruženje i kultura koja ga okružuje kao djetetova šira sredina u kojoj odrasta.

Na obiteljsko okruženje utječu vrste i razine stresa, te odgovori članova na njih. Sve to utječe na razvoj i zdravlje djeteta. Ukoliko članovi obitelji koji odgajaju dijete

(najčešće roditelji) ne znaju adekvatno odgovoriti na potrebe djeteta, te su njihova ponašanja destruktivne prirode, posljedično tome dolazi do određenih problema u ponašanju kod djece.

Te tvrdnje potvrđuje autorica Wagner Jakab (2008) koja naglašava da obitelj ima važnu ulogu u razvoju djeteta, a suvremena istraživanja obitelj definiraju kao sustav koja ima neke svoje zakonitosti s nekoliko podsustava, a ne kao jednostavnu zajednicu nekih pojedinaca. Autorica ističe da znanstvena istraživanja potvrđuju da je roditeljski utjecaj jedan od najsnažnijih utjecaja na razvoj djeteta u njegovom odrastanju. Dalje autorica navodi prema autorima Domitrovich i Bierman (2001) da je niža razina topline u odnosu roditelja prema djetetu povezana s pojavnošću internaliziranih ponašanja kao što su socijalno povlačenje, psihološka uznemirenost i tjeskoba, te pojava somatskih simptoma. Prisilna kontrola roditelja prema djetetu povezana je s internaliziranim problemima poput depresije, povlačenja i anksioznosti (Scaramella, Conger, Simons, 1999; Tamrouti-Makkink, Semon Dubas, Van Aken, 2004, prema Wagner Jakab, 2008).

Prilikom procjene dječjeg ponašanja od strane odgajatelja treba obratiti pažnju na to je li ono u skladu s potrebama djeteta i sredine u kojoj odrasta ili nije. Nadalje, važno je poznavati način djetetovog reagiranja u određenim situacijama, jer nisu sva djeca podjednako osjetljiva na vanjske događaje te samim time njihova reakcija može biti drugačija, a osobama koje ne poznaju dijete teško će biti prepoznati i odrediti djetetove reakcije (Čuturić, 1995).

Dijete koje je uključeno u izvanobiteljski odgoj i obrazovanje veliki dio predškolske dobi svakodnevno provodi u vrtiću te je izuzetno važna kvaliteta njegovog okruženja. „Djeca uče ono s čim žive“ rečenica je kojom autori Dryden i Vos (2001, prema Mlinarević, 2004: 117) žele istaknuti koliko je važno da odgojitelji stvore poticajno i veselo ozračje u skupini s osjećajem sigurnosti i pripadanja za dijete kako bi nesmetano moglo učiti, izraziti svoje potrebe, želje kao i emocionalna stanja u kojem se nalazi. Miljak (1996, prema Mlinarević, 2004) spominje važnost prostorne, vremenske i pedagoške organizacije dječjeg vrtića na mikro i makro razini kao i važnost fizičkog i socijalnog okruženja. Sveukupnost svih navedenih varijabli utječu ne samo na fizički razvoj djeteta i njegovo učenje, već i na razvoj djetetovog samopoštovanja i samopouzdanja.

5.2. Zrelost i dob djeteta

Poznavajući dječji razvoj znamo koja ponašanja možemo očekivati u određenoj dobi od djeteta. Stoga odgojitelji svakodnevno trebaju pratiti napredovanja u razvoju kako bi adekvatno mogli prepoznati promjene u ponašanju te znati uočiti koje su očekivane i primjerene individualne razlike u razvojnoj dobi djeteta (Starc, Čudina Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004). Ukoliko dječja ponašanja odskakuju od očekivanih ponašanja i nisu u skladu s očekivanom dječjom dobi i njegovom razvoju može se reći da dolazi do razvoja problema u ponašanju.

Prema riječima Čuturić (1995) svaki problem u ponašanju koji se javi kod djeteta znak je i upozorenje odgojiteljima da je došlo do nesporazuma između djeteta, njegovih potreba, sposobnosti i sredine. Ukoliko se promjena u ponašanju ne uoči na vrijeme, često dolazi do promjena oblika ponašanja, odnosno problemi mogu postajati sve veći, te dijete može razviti dodatne probleme u ponašanju. Iz toga se vidi da se način iskazivanja problema u ponašanju mijenjaju s dobi i zrelosti djeteta.

5.3. Trajanje ponašanja koje zabrinjava roditelje

Promjene u ponašanju koje odskakuju od uobičajenog ponašanja mogu se pojaviti kod svake promjene s kojom se dijete predškolske dobi susreće, a zahtijevaju od njega određenu prilagodbu. Takve promjene u ponašanju nazivaju se reakcijama prilagođavanja. Poremećaj se kod većine djece javlja u razdoblju od tri mjeseca od trenutka nastanka određene promjene ili događaja u djetetovom životu. Očekivane reakcije kojima se dijete prilagođava trebale bi nestati u razdoblju od šest mjeseci. Ukoliko problem u ponašanju, odnosno promjena ponašanja traje dulje od tog razdoblja, treba pronaći uzrok koji je djelovao na promjenu ponašanja te uz pomoć stručnjaka pomoći djetetu. Svakako treba obratiti pažnju na to da duljina reakcije ovisi i o djetetu, a ne samo o okolini. Osjetljivoj i teže odgojivoj djeci treba dulje vrijeme za prilagođavanje, te to treba uzeti u obzir pri procjeni dječjeg ponašanja. Osim promjena u okolini, postoje i drugi razlozi koji mogu utjecati na promjenu djetetovog ponašanja, a to može biti kod pojave kronične bolesti, rekonvalescencije (vrijeme nakon preboljele bolesti), loše prijašnje iskustvo u sličnim okolnostima i drugo. Problemi u ponašanju imaju svoj početak, ne traju od rođenja, te imaju svoje vrijeme trajanja. Problem u ponašanju mnogo je lakše otkriti na početku njegovog pojavljivanja nego kasnije. Što dulje traje problem u ponašanju, to je teže prepoznati njegov mogući uzrok i ukloniti smetnju jer tada već problem u ponašanju postaje djetetova navika (Čuturić, 1995).

5.4. Prethodni razvoj

Prilikom pojave problema odnosno promjene u ponašanju potrebno je utvrditi da li je to ponašanje koje dijete nije ranije pokazivalo, ili je posrijedi problem koji je već ranije uočen kod djeteta, ali u blažem obliku. Najčešće se novim reakcijama djeteta ne pridaje velika pozornost ukoliko jačina reakcije ne prelazi uobičajene ili očekivane obrasce ponašanja. Međutim i odgojitelji mogu biti iznenađeni djetetovim načinom reagiranja jer se ono neprestano mijenja pod utiskom svojih iskustava, te samim time svoju neugodu može izraziti na nov način i drugačijom jačinom. Promjene u ponašanju mogu biti samo privremene i prolazne promjene te dio odrastanja, a ne znak problema (Čturić, 1995). Odgojitelj koji poznaje i u dužem vremenskom periodu prati svoje dijete u skupini lakše će procijeniti djetetovo ponašanje.

5.5. Osobitosti djeteta

Prije procjene dječjeg ponašanja potrebno je poznavati i njegove osobitosti. Kako navodi autorica Čturić (1995), svako je dijete jedinka za sebe, sa svim svojim osobinama koje uključuju njegov tjelesni izgled, ponašanje, način reagiranja, emocije i još mnogo toga koji utječu na njegov psihički život, te ga izdvajaju od drugih. Sve navedeno, a uključujući obitelj i zajednicu u kojoj dijete odrasta utječe na djetetove reakcije kao što ovisi i o njegovom živčanom sustavu, te žlijezdama s unutrašnjim izlučivanjem. Autorica još spominje da na djetetove reakcije utječe i to kako roditelji doživljavaju njegov odgoj, odnosno kako stručnjaci znaju podijeliti djecu na lakšu, tešku i ostalo odgojivu djecu. Shodno tome, roditeljski stavovi prema djeci su drugačiji. Dalje se navodi da na dječje ponašanje još utječu i crte ličnosti, broj redoslijeda rođenja djeteta u obitelji, spol, bolesti članova obitelji, te jednoroditeljske obitelji. Ne treba zanemariti da na cjelokupnu obiteljsku klimu utječe i ekonomski položaj obitelji, kao i ekonomska situacija zajednice kojoj obitelj pripada.

5.6. Događaji koji utječu na život djece

Prilikom procjene dječjeg ponašanja od velike je koristi da odgojitelji znaju na koje stvari trebaju obratiti pažnju, a koje mogu važno utjecati na promjenu dječjeg ponašanja kao i pojavnost problema u ponašanju. Određeni događaji u životu djeteta traže njegovu prilagodbu koja može prelaziti njegove sposobnosti.

Stručnjaci su pokušali napraviti popis važnih događaja u životu djeteta koji se mogu pojaviti, a koji su korisni za prepoznavanje promjena u ponašanju, odnosno

popis predstavlja svima onima koji se bave djecom moguće situacije u kojem se može pojaviti drugačije ponašanje od uobičajenog. U popisu su navedeni događaji koji se prepoznaju kao više ili manje stresni događaji u životu pojedinca.

Životno važni događaji za djecu u ranoj i predškolskoj dobi:

- Smrt roditelja
- Odvajanje od roditelja
- Rastava roditelja
- Rat i njegove posljedice
- Seksualni nasrtaji na dijete
- Stjecanje vidljivog oštećenja
- Smrt brata ili sestre
- Teška bolest djeteta koja zahtjeva smještaj u bolnicu
- Otkriće da je usvojeno dijete
- Ponovni brak roditelja (dolazak očuha ili maćehe)
- Psihijatrijski poremećaj roditelja
- Ozbiljna bolest roditelja koja zahtjeva smještaj u bolnicu
- Smrt djetetova bliskog prijatelja ili člana rodbine
- Početak polaska u vrtić ili predškolu
- Povećani broj svađa među prijateljima
- Rođenje brata ili sestre
- Smrt djeda ili bake
- Odlazak roditelja u zatvor
- Problem s odgojiteljem ili osobom koja čuva dijete
- Problem zaposlenja oca koji zahtjeva dulje izbivanje iz kuće
- Odlazak brata ili sestre iz kuće
- Početak punoga radnog vremena majke poslije porođaja
- Gubitak posla jednog od roditelja
- Teška bolest brata ili sestre koja zahtjeva smještaj u bolnicu
- Preseljenje u novu kuću ili stan
- Izvanbračna trudnoća sestre u mladenačkoj dobi (Čuturić, 1995: 16,17).

6. INTERNALIZIRANI PROBLEMI U PONAŠANJU

Internalizirani problemi u ponašanju često su zanemareni ili manje uočljivi jer ne ometaju druge osobe oko sebe sa svojim ponašanjem. Međutim, internaliziranim problemima se itekako treba ozbiljno pristupiti jer ukoliko se ne uoče na vrijeme, te se ne poduzme rješavanje istih može doći do dugotrajnih težih posljedica na pojedinca.

Internalizirana ponašanja mogu lako proći nezapaženo jer su u ranoj dječjoj dobi verbalne vještine još slabo razvijene što ih čini manje kompetentnim u izražavanju svojih unutarnjih osjećaja (Kline, 2015 prema Tandon, Cardeli i Luby, 2009).

Igra koja je inicirana od djeteta je sredstvo kojim djeca izražavaju svoju osobnost i unutarnji svijet, te promiče njihov cjelokupan razvoj. Budući da je igra način na koji se djeca izražavaju, njihovo ponašanje tijekom igre može nam pružiti informacije o njihovim unutarnjim brigama i mislima. Internalizirane emocionalne smetnje ograničavaju funkcioniranje djece i utječu na njihovo opće ponašanje ujedno ometajući njihov razvoj. U većini slučajeva odgojiteljima je više izazovno identificirati dijete s internaliziranim problemima u skupini jer je većina intervencija usmjerena prema djeci s eksternaliziranim problemima (Batsoupoulou, 2017).

Djeca s internaliziranim emocionalnim poremećajima, s dijagnozom ili ne, pokazuju ustaljene obrasce ponašanja koji ometaju njihovo svakodnevno funkcioniranje i uključenost u društvene aktivnosti. Manifestacija internaliziranih problema može dovesti do kasnijih poremećaja u životu djeteta (Batsoupoulou, 2017).

Internalizirani emocionalni poremećaji (IED) pripadaju širokom spektru emocionalnih poremećaja i poremećaja ponašanja. Kod djece kod koje se manifestiraju internalizirani problemi karakteriziraju ponašanja koja nisu u skladu s njihovom dobnom skupinom i koja utječu na njihov akademski uspjeh, razvoju socijalne kompetencije te ometa njihovo funkcioniranje u svakodnevnom životu (Achenbach i Ruffle, 2000; Heward, 2009, prema Batsoupoulou, 2017).

Dok su eksternalizirana ponašanja uznemirujuća za društvenu okolinu, internalizirana ponašanja su uznemirujuća za pojedinca (Algozzine, 1980, prema Batsoupoulou, 2017).

Autori (Živčić-Bečirević i sur., 2003) za probleme pretjerano kontroliranog ponašanja kažu da jesu pretjerano kontrolirana ponašanja koja stvaraju više problema samom djetetu nego osobama koja ga okružuju. Tri najčešća problema pretjerano kontroliranog ponašanja, a često se mogu manifestirati u istom djetetu jesu:

- Strahovi u djetinjstvu,
- Socijalna povučenost,
- Depresivnost u djetinjstvu (Davison i Neale, 1999, prema Lebedina Manzoni, 2010: 52).

Internalizirani problemi usmjereni su prema unutra i utječu na djetetovo psihološko i emocionalno stanje, te samim time na njegov cjelokupni rast i razvoj.

Internalizirani problemi u ponašanju jesu ona ponašanja koja uključuju emocionalne simptome koje pojedinac usmjerava prema sebi, odnosno pokazuje kontrolu u ponašanju, tugu, nisko samopoštovanje, strahove. Djeca s internaliziranim problemima u ponašanju također mogu negativno utjecati na svoje vršnjake, braću, sestre i roditelje bez obzira što ta ponašanja nisu jako nametljiva i uočljiva okolini kao neposredna opasnost (Liu, Chen i Lewis, 2011).

Internalizirani problemi u ponašanju pripadaju širokoj lepezi emocionalnih poremećaja i poremećaja u ponašanju. Djeca koja imaju internalizirane probleme iskazuju ponašanja koja nisu u skladu s njihovom dobnom skupinom kojoj pripadaju. Nadalje, takva ponašanja utječu na njihov akademski uspjeh i razvoj socijalnih kompetencija, te ometaju njihovo funkcioniranje u svakodnevnom životu. Obrascе ponašanja internaliziranih problema teško je odmah uočiti jer simptomi poput neprikladnog plača, povlačenja i negativnih emocija smatraju se normalnim kod male djece. Također, djeca s internaliziranim problemima sklona su somatizirati svoje probleme žaleći se na konstantnu bol u trbuhu ili osjećaja mučnine u želucu bez opravdanih medicinskih razloga. Kod djece s internaliziranim problemima u predškolskom okruženju najviše poteškoća javlja se prilikom stupanja u socijalne kontakte sa svojim vršnjacima radi niskog samopoštovanja, kao i straha od odbijanja i osjećaja poniženja. Takva ponašanja koče ih na aktivno uključivanje i sudjelovanje u većini aktivnosti u skupini i vrtiću (Batsoupoulou, 2017).

Problemi u ponašanju kod male djece koja izražavaju ponašanja usmjerena prema unutra i emocionalna stanja kao što su povlačenje, inhibicija, tjeskoba i depresija obično se svrstavaju u internalizirane probleme. Za takve probleme smatra se da su relativno česta kod male djece, a početak njihovog javljanja zamjećuje se već u predškolskoj dobi (Batsoupoulou, 2017).

6.1. Vrste internaliziranih problema:

U literaturi možemo pronaći razne načine klasifikacije problema u ponašanju, a jedna od njih prema kojoj je izrađen anketni upitnik za ovaj rad je Achenbachova (1993, prema Krampač – Grljušić, Marinić, 2007: 35) klasifikacija koja pod internalizirane odnosno pasivne probleme u ponašanju podrazumijeva ponašanja:

- plašljivost
- povučенost
- potištenost
- plačljivost
- sram
- depresija
- nisko samopouzdanje
- lijenost
- dosada
- razmaženost
- neurotske smetnje.

6.1.1. Plašljivost

„Strah je prva emocija koja se razvija u čovjekovu životu“ (Lebedina Manzoni, 2010: 52). Strah je dio normalnog djetetovog razvoja koji ga štiti i često se javlja u novim situacijama, izazovima, prilikom susretanja s novim osobama i slično. McGee i sur., (1990, prema Lebedina Manzoni, 2010) navodi da je strah pojava koja predstavlja normalan emocionalan izazov, dok se strah kao problem u ponašanju javlja kada on počne biti intenzivan, dugotrajan i dolazi usporedno s ostalim ometajućim ponašanjima.

Konflikti, izazovne situacije i problemi normalni su dio odrastanja s kojima se susreće svako dijete i na njih odgovara prema svojim sposobnostima. Međutim, ako su problemi takvi da dijete nema razvijene vještine i sposobnosti kojima ih može riješiti, dolazi do problema u ponašanju koji izbijaju kao emocionalne reakcije straha i anksioznosti. Razlika između straha i anksioznosti je u tome da osoba svjesno doživljava objekt koji je plaši, te se strah događa u sadašnjem trenutku, dok kod anksioznosti ne postoji određeni objekt koji izaziva strah, već se radi o određenoj anksioznosti o budućnosti, odnosno predviđanje opasnosti o budućnosti (Lebedina

Manzoni, 2010). Prema autorima Mikas, Pavlović i Rizvan (2015) kod djece se još mogu razviti i fobije koje se dijagnosticiraju kada djeca počinju izbjegavati određene situacije radi specifičnih strahova, te kod djece počinju predstavljati funkcionalne ili socijalne teškoće. Autor Haucku (1991, prema Tatalović Vorkapić i Knapić, 2014) još navodi podvrste straha koji se javlja u vidu tjeskobe kada dijete ne zna čega se boji, te zabrinutost i nervozu kao posebne i dugotrajne oblike straha, pri čemu osoba zna čega se boji, ali ne može prestati misliti o objektu koji joj predstavlja strah.

Strah se manifestira u vidu niza fizioloških promjena u organizmu, poput lupanja srca, suha usta, povišenog krvnog tlaka, ubrzanog disanja, znojenja, drhtanja, „praznine“ u želucu, potrebi za uriniranjem i ostalih sličnih simptoma. Također autori spominju kako su strahovi normalni dio razvoja svakog ljudskog bića, međutim u nekim slučajevima mogu svojim intenzitetom i dugotrajnošću ometati svakodnevno djetetovo funkcioniranje. U djetetovom odrastanju treba razlikovati razvojne strahove koji su uobičajeni i pojavljuju se kao dio djetetovog razvojnog puta, od neurotskih strahova koji dolaze kao posljedica visoko stresnih i traumatskih događaja (Mikas i sur., 2015). Kod autora Jakušića (2005, prema Tatalović Vorkapić i Knapić, 2014) nalazimo da su neurotski strahovi posljedica slabosti u odnosu roditelj – dijete, a za njihovo prevladavanje potrebna je pomoć stručnjaka. Dalje spominju da tvrdnje stručnjaka pokazuju kako su djeca koja imaju strahove, a ne uspiju ih prevladati uz pomoć odraslih osoba i svojim razvojnim putem pod pojačanim rizikom od razvoja neurotskih poremećaja pet godina kasnije.

U razlikovanju normalnih od patoloških oblika strahova i anksioznosti najčešće se koristi pet osnovnih kriterija:

- situacijska primjerenost
- intenzitet simptoma
- trajanje simptoma
- stupanj u kojem simptomi ometaju svakodnevno funkcioniranje
- razvojna primjerenost straha ili anksioznost (Mikas i sur., 2015: 4).

Tablica 1. Sadržaj najčešćih dječjih strahova prema dobi djeteta

Sadržaj najčešćih dječjih strahova, prema dobi djeteta

Dob djeteta	Sadržaj straha
Prvi mjeseci života	- Potpuno uništenje (dezintegracija) - Iznenaadni i jaki signali (glas, zvuk, svjetlo...)
Druga polovica prve godine	- Nepoznate osobe - Strah od odvajanja
Druga godina	- Strah od odvajanja - Životinje (zmiya, pas, buba...) - Strah od vode - Gubitak ljubavi bliske osobe
Treća godina	- Životinje - Mrak - Samoća - Različite maske - Nakaze - Nepoznati ljudi - Stari ljudi
Četvrta godina	- Životinje - Mrak - Samoća - Imaginarna bića (vještice, duhovi, divovi, zmajevi, vampiri...)
Peta godina	- Životinje - Provalnici - Imaginarna bića (vještice, duhovi, divovi, zmajevi, vampiri...) - Povrede - Padovi
Šesta godina	- Životinje - Strah da je netko opasan, skriven ispod kreveta - Strah od gubitka u nepoznatom prostoru - Strah od smrti roditelja i drugih bliskih osoba - Strah od krvi
Sedma godina	- Špijuni - Lopovi - Pitanja odgovornosti: da ga ne vole, da nije naučio, da kasni u školu

Izvor: Mikas i sur.(2015)

Sadržaj najčešćih dječjih strahova prema dobi djeteta (Mikas i sur., 2015) prikazan je u Tablici 1.

Prema klasifikaciji strahova djece rane i predškolske dobi, razlikuju se sljedeće vrste strahova:

- Urođeni: javlja se u razdoblju dojenja, a mogu ih izazvati glasni zvukovi, bol, padanje i iznenadni, neočekivani pokreti. Urođene strahove dijelimo na separacijski strah (5. – 7. mj.), strah od nepoznatih osoba (7. – 9. mj.), strah od iznenadnih, jakih zvukova.

- Socijalizacijski: jesu socijalno uvjetovani strahovi, a kod male djece se najčešće javljaju prilikom adaptacije na vrtić, odnosno prvog odvajanja od roditelja i ulaska u skupinu kod nepoznate grupe ljudi. Socijalizacijske strahove uključuju strah od gubitka, napuštenosti i odvajanja.
- Naučeni strahovi u predškolskom periodu: strah od životinja. Liječnika, pljačkaša, otmičara, lopova, vremenskih nepogoda, imaginarnih bića i sl. Mogu biti prisutni noćni strahovi i more u periodu od 2. godine do 8. godine.
- Egzistencijalni strahovi djece predškolske dobi: prepoznaju se kao strahovi od bolesti i nesreća, a proizlaze iz negativnih iskustava djeteta, kronične bolesti, strah od nasilja proizlazi iz negativnog iskustva koje je dijete doživjelo u svojoj neposrednoj okolini (vrtić, obitelj), a kod djeteta izaziva osjećaj bespomoćnosti i napetosti (Tatalović Vorkapić i Knapić, 2014).

Razvojni strahovi postupno će nestati kako dijete odrasta te socijalno, kognitivno i emotivno sazrijeva, dok strahovi koji ometaju djetetovo svakodnevno funkcioniranje počinju predstavljati probleme u ponašanju.

6.1.2. Povučenost

„Obično se objašnjenja etiologije socijalne povučenosti kod djece svode na nedostatak socijalnih vještina. Međutim, opravdano se postavlja pitanje ometa li ih anksioznost u socijalnom interakcijama i time uvjetuje njihovo izbjegavanje ili socijalno povučena djeca ne posjeduju socijalne vještine koje bi im omogućile interakciju s vršnjacima“ (Lebedina Manzoni, 2010: 58).

Autorica Lebedina Manzoni (2010) dalje navodi kako na reakcije povučene djece čak i pri blagim oblicima stresa izazvanog situacijom koja je neizvjesna uvjetuju neuronski sklopovi s kojima se rađaju.

Povučenost karakterizira ponašanje djeteta koje je pretežno tiho, mirno i usamljeno. Dijete djeluje kao da je zamišljeno i mašta, a igru koje ostvaruje u interakciji s drugom djecom često napušta nezadovoljno. Povučenost je česta popratna pojava plašljivosti, a odražava nesigurnost i nepovjerenje u druge (Bouillet i Uzelac, 2007, prema Macanović, 2019).

Nadalje, povučeno dijete je tiho i izbjegava društvo druge djece, a govor mu je često tiši, te općenito izbjegava govoriti. Samim time dijete se teže pridružuje drugoj djeci i započinje nešto novo. Znanstveno je dokazno da društvo lakše prihvaća

povučene djevojčice nego dječake iz razloga što roditelji dječaka više reaguju na postojanje ovog problema. Ponekad povučenu djecu karakterizira to da su samo nešto promišljenija, te sporije i opreznije razvijaju komunikaciju s nepoznatima jer proučavaju nove osobe u svojoj okolini, te preispituju jesu li vrijedne truda za uspostavljanje odnosa. Takva su djeca oprezna u sklapanju prijateljstva, ali kada jednom nekog prihvate, ta su prijateljstva često kvalitetna i čvrsta (Macanović, 2019).

Prema Čturić (1995) povučeno dijete čuje i sve razumije unatoč tome što su mu odgovori veoma kratki. Najčešće odgovara sa da, ne ili ne znam. Takvo dijete najčešće još ne osjeća svoju povučenost i oskudnu komunikaciju kao problem, već ono osjeća da u određenoj situaciji nema što reći. S druge strane kod autorice Lebedine Manzoni (2010) možemo pronaći kako spominje da se socijalna povučenost najčešće temelji na brizi oko toga što drugi misle o nama. Povučeno dijete karakterizira ponašanje da od odraslih osoba, ali i svojih vršnjaka zahtjeva mnogo pažnje.

6.1.3. Potištenost

„Potištenost je poremećaj u ponašanju koji prethodi depresiji, odnosno osjećaju beznađa i očaja, koji blaže i kratkotrajnije, a kadšto intenzivnije i dugotrajnije, prevlada nad drugim osjećajima pojedinca“ (Bouillet i Uzelac, 2007: 194). Potištenost se često javlja uz plašljivost i povučenost, posebice ako se ti poremećaji u ponašanju javljaju kao posljedica neprestanoga psihičkog zlostavljanja, te ukoliko su djeca zapostavljena, nevoljena ili odbačena (Bouillet i Uzelac, 2007).

Bouillet i Uzelac (2007) navode da se potištenost javlja kada se osoba ne uspijeva prilagoditi na ugrožavajuće životne promjene što kod osobe umanjuje sposobnost koncentracije, čitanja, pisanja, komunikacije, te se općenito odražava i na socijalno funkcioniranje. Nadalje, Košiček i Košiček (1967, prema Bouillet i Uzelac, 2007) potišteno dijete opisuju kao mrzovoljno, otesito, bezvoljno, šutljivo, povučeno, pasivno, umorno, tjeskobno, plačljivo i zabrinuto dijete koje se neprestano tuži na bolove, nemirno spava, nema apetita, rastreseno je, razdražljivo i nesnošljivo.

6.1.4. Depresija

„Depresivni poremećaji su prema DSM – 5 klasifikaciji navedeni kao posebna skupina mentalnih poremećaja koja obuhvaća nekoliko različitih poremećaja obilježenih smanjenim funkcioniranjem, iritabilnim ponašanjem i raspoloženjem“

(Ledić, 2019: 75). Depresija je u povijesti medicine obilježena kao najranije opisana bolest i kao najčešći psihički poremećaj, jer depresivni simptomi imaju negativne posljedice na svakodnevno funkcioniranje osobe. Najranije zabilježeni opisi depresije kod djece jesu u 17. stoljeću. S obzirom na tadašnje spoznaje o dječjem razvoju sve do 1960. godine stručnjaci su sumnjali u postojanje depresije kod djece (Ledić, 2019).

Iako u literaturi nalazimo da je zastupljenost depresije u predškolskoj dobi iznimno mala, tek oko 1%, svejedno nije zanemariv podatak, jer to je doba iznimne psihološke osjetljivosti i formiranja ličnosti (Manzoni, 2010). Depresija kod djece jako utječe na kognitivni, socijalni i tjelesni razvoj (Ledić, 2019). Kod male djece depresija se javlja u vidu tužnog raspoloženja, udaljavanjem od druge djece i odraslih, te smanjenim socijalnim interakcijama (Vulić-Prtorić, 2004). Depresivna djeca sklona su pretjeranoj samokritici i imaju osjećaj da će i drugi prema njima biti strogi i kritični (Rudan i Tomac, 2009). Vulić-Prtorić (2004) spominje da iako su simptomi depresije uglavnom prikriveni i teže uočljivi okolini, postoje i simptomi depresije koji su uočljiviji kao npr. tužan izgled lica, gubitak apetita, problemi sa spavanjem i sl., svejedno rijetko budu prepoznati kao znak depresivnosti.

Nekoliko je razloga zbog kojih depresivnost često ostaje neotkrivena:

- *Djeca nisu uvijek sposobna dati do znanja kako se osjećaju.*

Djeca u predškolskoj dobi još uvijek nisu u stanju dobro verbalizirati svoje osjećaje, te objasniti što ih tišti. Većinu svojih problema pokazuju kroz ponašanja koja od strane odraslih mogu biti krivo protumačena.

- *Odrasli koji se brinu o djetetu nisu uvijek sposobni prepoznati depresivnost na temelju ponašanja djeteta*

Reakcija roditelja i nastavnika na djetetove probleme često ovisi o njihovoj toleranciji na te probleme. Također, pokazalo se da depresivne osobe procjenjuju ponašanje djeteta mnogo lošijim i problematičnijim s obzirom na stanje u kojem se nalaze, a što je u skladu s njihovom percepcijom sebe i svijeta oko sebe u negativnom aspektu.

- *Simptomi depresivnosti imaju drugačije pojavne oblike kod djece nego kod odraslih*

Kod djece rane dobi često se javlja pojava *razvojna zamjena simptoma*, a koja predstavlja zamjenu jednih psiholoških problema drugim radi brzih razvojnih promjena. Dalje se mogu javiti problematična ponašanja koja su relativno česta u djetinjstvu poput strahova, povećane aktivnosti i sl., te ih većina djece uspije prevladati odrastanjem. Kada se sagledaju ovi faktori, depresija se kod djece u klinički značajnom problemu uzima u obzir kada se jedno ponašanje koje traje duže vrijeme, npr. plačljivost javlja uzajamno s drugim simptomima, te predstavlja neuobičajeno, odstupajuće ponašanje kod određenog djeteta i ometa njegovo svakodnevno funkcioniranje.

- *Poremećajima raspoloženja često su pridruženi drugi psihijatrijski poremećaji koji mogu otežati ili maskirati depresivne simptome*

Depresivna djeca često imaju neke druge komorbidne poremećaje poput anksioznosti, agresivnosti, poremećaja ponašanja i sl. te se pojavljuju vrlo često.

- *Depresivnost ne nastaje u vakuumu: proces razvoja depresivnosti odvija se kroz međudnos dobno različito strukturiranih bioloških, psiholoških i socijalnih sistema.*

Tu se radi o nelinearnoj dinamici razvoja koja se manifestira kroz multifinalnost što znači da različita simptomatologija može proizaći iz jednog etiološkog izvora, te ekvifinalnost koja označava da isti simptomi mogu biti rezultat različitih etioloških faktora (Vulić-Prtorić, 2004).

Postoje tri glavna tipa okolnosti oko kojih se stručnjaci slažu da mogu biti povezani s kasnijim razvojem depresije. Prva je smrt roditelja koju dijete doživljava kao nedostatak kontrole nad situacijom, a reakcija na situaciju je razvoj osjećaja beznadnosti i očaja. Druga okolnost je kada dijete ne uspijeva formirati stabilne i sigurne odnose sa skrbnikom, te sebe doživi kao neuspjeh, a posljedica toga je da će svaki naknadni gubitak ili razočaranje opažati kao potvrdu sebe kao neuspjeha. Treća okolnost se razvija kada roditelji djetetu prenose poruku da je ono nesposobno ili nevoljeno, te će posljedično dijete razviti komplementarni model sebe kao nevoljenog i kao onog koji ne voli (Rudan i Tomac, 2009).

Tablica 2. Simptomi depresije ovisno o dobi djeteta

Uzrast	Simptomi
Dijete do 3. godine (anaklitička depresija)	Tužno i bezizražajno lice, oskudno plakanje, iritabilnost, usporena motorika i hiperaktivnost, nesudjelovanje u igri, problemi hranjenja i spavanja, problemi vezivanja, separacijski strah
Predškolska dob	Iritabilnost, hirovitost, tužan izraz lica, odsutnost osmjeha, plačljivost, izljevi bijesa, siromaštvo kontakata, nesudjelovanje u igri i destruktivnost, anhedonija, problemi hranjenja i spavanja

Izvor: Ledić i sur., 2019.

6.1.5. Lijenost

Lijenost je ponašanje kojemu prethodi nemarnost i usko su povezana ponašanja, te ćemo stoga objasniti oba ova ponašanja koja susrećemo kod djece, a mogu se prepoznati i često etiketirati pod jednaka ponašanja. U praksi se češće upotrebljava termin lijenost, od nemarnosti, makar je u većoj mjeri zastupljena, odnosno djeca u predškolskoj dobi učestalije pokazuju ponašanja karakteristična za nemarnost.

„*Nemarnost* označuje pasivno ponašanje i nedovoljno odgovoran odnos prema radnim zadacima, u čemu se prepoznaje nedostatak radnih navika, što je po pravilu popraćeno različitim, manje ili više, umješnim izgovorima“ (Uzelac, 1995 prema Bouillet i Uzelac, 2007: 197). Djeca okarakterizirana nemarnim ponašanjem opisuju se kao troma, lijena, bez inicijative, ne prihvaćaju spontano aktivnosti, u svemu očekuju pomoć i poticaj odraslih, rade preko volje, površno i neuredno (Bouillet i Uzelac, 2007). Psihičko i socijalno podrijetlo nemarnog ponašanja očituje se u činjenici da dijete nije uvijek u svim situacijama troma i nezainteresirano (Košiček i Košiček, 1967, prema Bouillet i Uzelac, 2007). Nemarno dijete u svojem ponašanju zapravo izbjegava rad kao prisilne i modelima određene korisne djelatnosti, te isto tako zanemaruje rad u korist igre kao nesputane i otvorene djelatnosti, što često kod djece možemo prepoznati u aktivnostima u kojima je dijete sporo, površno i nedovoljno aktivno kada se npr. treba spremati za odlazak u trgovinu, a postaje izrazito aktivno, živahno i poduzetno u aktivnostima koje mu stvaraju osjećaj ugone (Bouillet i Uzelac, 2007).

Nasuprot nemarnosti, imamo lijenost koja se najčešće definira kao nedostatak želje za bilo kakvom aktivnošću ili radom. U najtežim slučajevima opća neaktivnost

pojedince može graničiti s apatijom i biti jedan od simptoma depresije. Razvoj lijenih osoba izuzetno je pogođen radi odbijanja sudjelovanja u bilo kakvim aktivnostima, jer upravo takvim ponašanjem ne uspijevaju ništa novoga naučiti i razviti kakvu vještinu ili otkriti talent, a opada im i samopouzdanje. U praksi se djeca koja se doimaju lijenima zapravo izabrale pasivan način suprotstavljanja strahovima i situacijama koje u njima izazivaju osjećaj nesigurnosti (Bouillet i Uzelac, 2007).

Prema Bouillet i Uzelac (2007) nemarnost i lijenost se u ponašanju pojedinca često preklapaju pa možemo reći da je njihov zajednički motiv nesamostalnost i osjećaj bespomoćnosti, odnosno vjerovanje osobe da njeno ponašanje nema nikakav utjecaj na krajnji ishod. Ponašanje osobe koja na kraju uvijek očekuje negativan ishod ako se kod nje na vrijeme ne djeluje Jensen (2000) naziva *naučenom bespomoćnošću*. Nemarnu djecu karakteriziraju ponašanja u kojima odbijaju izvršiti zahtjeve, te su sklona birati ponašanja suprotna zahtjevima, ulaze u konflikte s odgojiteljima, ili pokušavaju izbjeći bilo kakvu reakciju, odnosno čine ono što se od njih očekuje ali uz iskazivanje neverbalnog otpora (prave grimase, kolutaju očima i sl.) Nemarna djeca posebno aktivno pružaju otpor naročito prema odraslim osobama za koje smatraju da nisu dovoljno dosljedne, te da će ih njihov otpor navesti na odustajanje od postavljenog zahtjeva (Bouillet i Uzelac, 2007).

6.1.6. Neurotske smetnje

Kada se govori u kontekstu internaliziranih problema u ponašanju, u praksi se pokazuje da se kod djece rijetko susreće samo jedan izolirani oblik poremećaja u ponašanju, što je okosnica za razvoj brojnih psihičkih poremećaja. U nastajanju neuroza kao najčešćih psihičkih poremećaja u dječjoj dobi odlučujuću ulogu imaju egzogeni činitelji, osobito odgojni. Znakovi neuroza koje možemo prepoznati kod djece jesu:

- Sisanje prsta: radi se o poremećaju ako dijete nastavlja sisati prst nakon druge godine života. Odrasla osoba je nedovoljne brige o djetetu i znak nedovoljne emocionalne bliskosti djeteta i važnih odraslih osoba, koja može biti popraćena zlostavljanjem i zanemarivanjem djeteta.
- Grickanje noktiju: znak je koji nam pokazuje da je dijete psihički napeto, uzrujano, uplašeno, ljutito, odnosno da je obuzeto emocijom koju pokušava sakriti i/ili potisnuti.

- Povećana ceremonijalnost: označava ustaljene postupke i pretjeranu obazrivost prema različitim osobnim i socijalnim ritualima ili modelima komunikacije (može voditi pretjeranoj pedanteriji), a može se razviti kao posljedica pretjerane strogosti u odgoju i inzistiranju na pravilima koja nisu posve nužna i opravdana potrebom dogovaranja međuljudskih odnosa.
- Mucanje: je neurotična reakcija u području govorne koordinacije na konstitucijskoj osnovi, a odraz je straha od vlastitoga govora ili posljedica nekoga pretrpljenog straha, šoka ili traume.
- Tepanje: upućuje na poremećaj ako se zadrži i nakon pete godine života, a manifestira se nepotpunim i nepravilnim govorom, nejasnim izgovaranjem, ispuštanjem ili zamjenom mnogih glasova (etiološki činitelji tepanja češće su organskog, a rjeđe emocionalnog podrijetla, osim ako se ne radi o psihogenom tepanju, koje može biti posljedica nepravilnog odnosa odgojitelja prema fiziološkom tepanju djeteta u prvim godinama života)
- Tikovi: jesu brzi i iznenadni, prisilni trzaji odnosno pokreti, najčešće mimičkih mišića glave i ramena, koji se automatski ponavljaju u većim ili manjim vremenskim razmacima, bez određenog ritma, ali uvijek u istom dijelu tijela i u istom obliku (žmirkanje, frkanje nosom, trzanje glavom i dr.) – mogu biti posljedica organskih oštećenja, ali i pretjerane zabrinutosti roditelja za zdravlje djeteta, strogog odgoja i drugih nepravilnih odgojnih postupaka
- Hipohondrična jadikovanja: je ponašanje koje odražava neosnovani strah od bolesti, žaljenje na bolove koji nisu organskog podrijetla
- Poremećaji prehrane: manifestira se kao pretjerana potreba za hranom, psihogeno povraćanje, nedostatak apetita
- Enureze i enkopreze: je nemogućnost potpunog nadzora mokraćnih i probavnih organa
- Poremećaji sna: uključuje nesanicu, nemiran san, noćni strah, mjesečarstvo i dr.
- Drugi poremećaji: neuroze dišnih organa, histerične neuroze i dr. (Bouillet i Uzelac, 2007).

7. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

7.1. Cilj i hipoteze

Ciljevi ovog istraživanja su ispitati znaju li odgojitelji prepoznati internalizirane probleme u ponašanju djece rane i predškolske dobi, educiraju li se redovito u tom smislu i kako procjenjuju vlastite kompetencije za rad s djecom s internaliziranim problemima u ponašanju? Nadalje, želi se steći uvid o teškoćama djece s internaliziranim problemima u adaptaciji u vrtićku skupinu, iskazuju li internalizirane probleme više djevojčice ili dječaci i pojavljuju li se internalizirani problemi u ponašanju više kod djece s teškoćama u razvoju nego kod djece urednog razvoja?

Prema dosadašnjem praktičnom radu s djecom s internaliziranim problemima u ponašanju, znanstvenim i stručnim saznanjima iz dostupne literature, te provedenim istraživanjima postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Odgojitelji znaju prepoznati internalizirane probleme u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi.

H2: Odgojitelji se redovito educiraju o internaliziranim problemima u ponašanju djece rane i predškolske dobi.

H3: Odgojitelji visoko procjenjuju vlastite kompetencije za rad s djecom rane i predškolske dobi s internaliziranim problemima u ponašanju.

H4: Odgojitelji procjenjuju da dijete s internaliziranim problemima u ponašanju ima različite teškoće adaptacije u vrtićkoj skupini.

H5: Odgojitelji u svom radu internalizirane probleme u ponašanju češće zamjećuju kod djevojčica nego kod dječaka.

H6: Odgojitelji smatraju da se kod djece s teškoćama u razvoju češće pojavljuju internalizirani problemi u ponašanju nego kod djece urednog razvoja.

7.2. Uzorak ispitanika, uzorak varijabli i metode obrade podataka

7.2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanjem su obuhvaćena dva matična i trinaest područnih dječjih vrtića Istarske županije, odnosno šezdeset i dvije odgojne skupine. U istraživanju su sudjelovali odgojitelji jedanaest jasličkih skupina i odgojitelji pedeset i jedne vrtićke

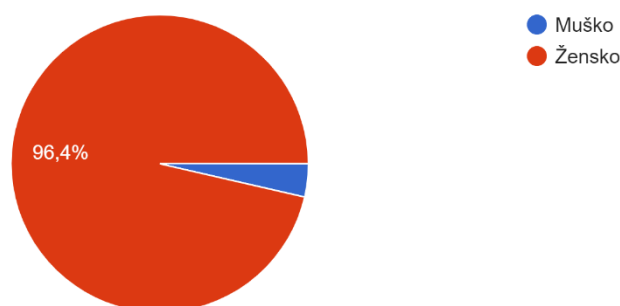
skupine. Dob djece unutar navedenih skupina kreće se od navršenih 12 mjeseci do 7 godine života. Od predviđenih 144 sudionika istraživanja, u istraživanju je sudjelovalo 111 odgojitelja. Nesudjelovanje svih odgojitelja obuhvaćenih istraživanjem bilo je očekivano.

Velika većina ispitanika uključena u istraživanje je ženskog spola, njih 96,4 % što čini 107 žena dok je 3,6 % ispitanika muškog spola, odnosno 4 muškaraca (Grafikon 1.). Ovdje je zanimljivo uočiti da su se muškarci kao predškolski djelatnici počeli uključivati u rad odgojno – obrazovnog sustava (vrtića), makar i dalje u vrlo malom broju u odnosu na zastupljenost ženskog spola.

Grafikon 1. Spol odgojitelja

Označite Vaš spol:

111 odgovora

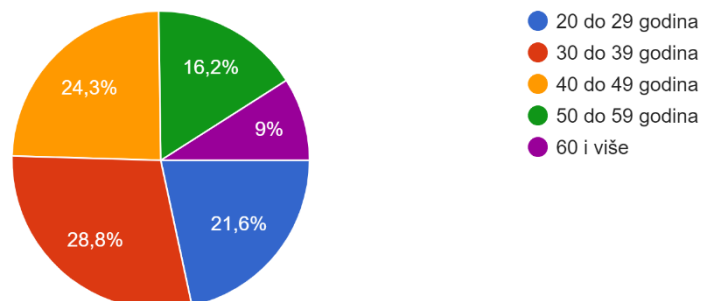
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024.

Dobnu skupinu odgojitelja od 20 do 29 godina čini 21,6 % odnosno 24 odgojitelja (Grafikon 2.). Dobnu skupinu od 30 do 39 godina obuhvaća 28,8 % odnosno 32 odgojitelja. Dobnoj skupini od 40 do 49 godina pripada 24,3 % odnosno 27 odgojitelja, dok dobnoj skupini od 50 do 59 godina pripada 16,2 % odnosno 18 odgojitelja. Najmanje odgojitelja pripada dobnoj skupini od 60 i više godina te ih čini 9% odnosno 10 odgojitelja.

Grafikon 2. Dobna skupina odgojitelja

Označite dobnu skupinu kojoj pripadate:

111 odgovora

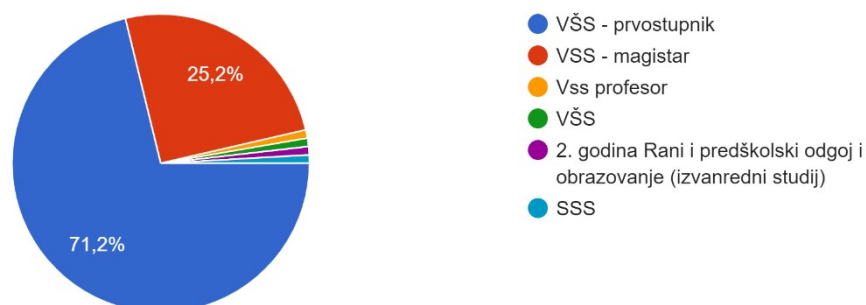
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Gledajući najvišu završenu razinu obrazovanja (Grafikon 3.) možemo uočiti da najveći postotak odgojitelja ima višu stručnu spremu prvostupnika 71,2%, zatim 25,2% odgojitelja ima visoku stručnu spremu magistra, dok 0,9% imaju ostali ispitanici, u što spada obrazovanje visoke stručne spreme profesora, više stručne spreme, 2. godina Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, te srednja stručna sprema.

Grafikon 3. Završena razina obrazovanja odgojitelja

Odaberite najvišu završenu razinu Vašeg obrazovanja:

111 odgovora

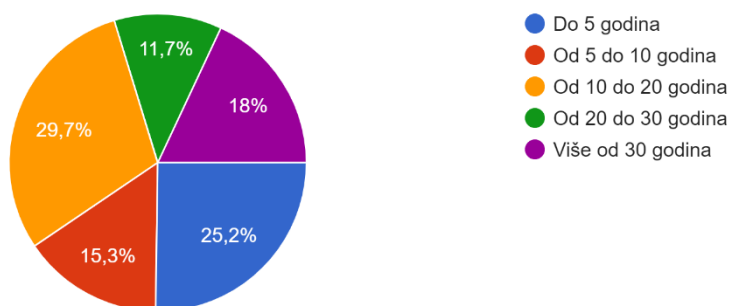
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Najviše ispitanika ima od 10 do 20 godina radnog staža na radnom mjestu odgojitelja što ukupno iznosi 29,7% ili 33 ispitanika, a dalje ih slijede ispitanici sa radnim stažem do 5 godina, odnosno 25,2% ili 28 ispitanika (Grafikon 4.). Više od 30 godina radnog staža ima 18% ili 20 ispitanika, a iza njih slijede ispitanici sa radnim stažem između 5 i 10 godina, odnosno 15,3% ili 17 ispitanika. Najmanje ispitanika imalo je radni staž između 20 i 30 godina, što iznosi 11,7% ili 13 ispitanika.

Grafikon 4. Godine radnog staža na radnom mjestu odgojitelja

Godine radnog staža na radom mjestu odgojitelja/ice:

111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

7.2.2. Uzorak varijabli

Anketni upitnik činilo je 17 pitanja zatvorenog i kombiniranog tipa vezanih za internalizirane probleme u ponašanju i nalazi se u prilogu ovog rada.

Odgojitelje se upoznao s temom i razlogom provedbe ovog istraživanja. Istraživanje je provedeno anonimnim online anketnim upitnikom od veljače do travnja 2024. godine. Prikupljanje podataka ovom metodom odabrano je kako bi rezultati istraživanja bili što vjerodostojniji i kako bi se ispitanicima ubrzao i olakšao način ispunjavanja ankete. Ispunjavanje anketnog upitnika bilo je dobrovoljno i odgojitelji su u svakom trenutku mogli odustati od ispunjavanja istog. Pri tome su poštovana etička načela u istraživanju.

7.2.3. Metode obrade podataka

Rezultati su obrađeni i interpretirani na razini apsolutnih i relativnih frekvencija.

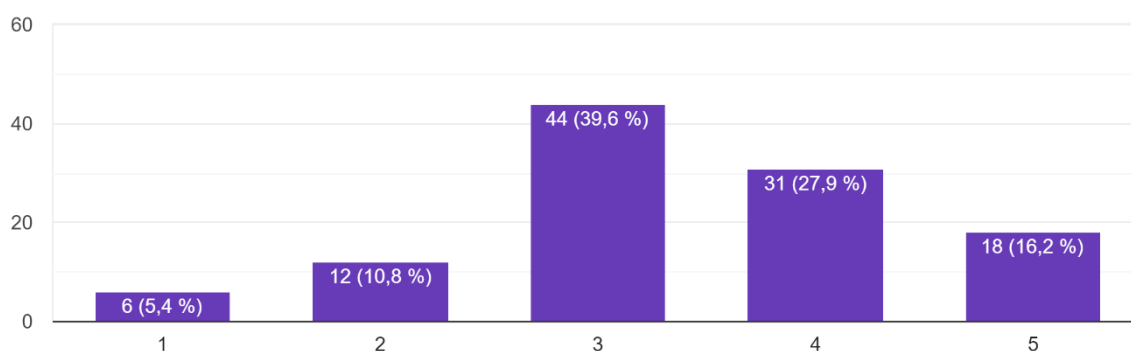
7.3. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja prikazani su redoslijedom kojim su pitanja bila postavljena u anketnom upitniku radi razumljivijeg pregleda.

Kad je riječ o poznavanju internaliziranih problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi najviše ispitanika (Grafikon 5.), oko 44% odgovorilo je da se slažu i izrazito slažu oko toga da su upoznati s poznavanjem istih. Nadalje, 39,6% ispitanika procijenilo je da nisu sigurni slažu li se ili ne sa poznavanjem tih problema. Najmanje ispitanika, oko 16% izjasnilo se da se ne slažu i izrazito se ne slažu s time da su upoznati s navedenim problemima. Iz dobivenih podataka je razvidno da su ispitanici većinom nesigurni ili se ne slažu oko toga koliko su upoznati s internaliziranim problemima u ponašanju.

Grafikon 4. Poznavanje internaliziranih problema u ponašanju

Upoznat/a sam s internaliziranim poremećajima u ponašanju kod djece predškolske dobi:
111 odgovora

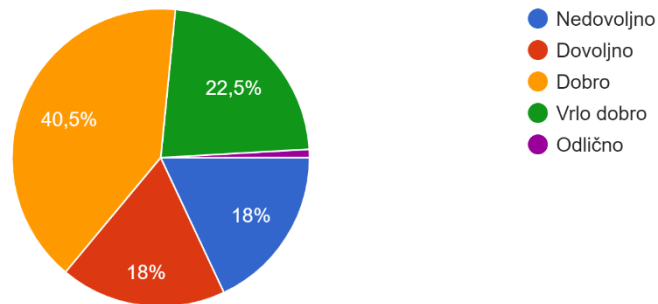
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Prema podacima o razini znanja o internaliziranim problemima u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi najviše ispitanika (Grafikon 6.), njih 40,5% ocijenili su svoju razinu znanja dobrom. Iza njih slijedi 22,5% ispitanika koji svoju razinu znanja procjenjuju vrlo dobrim, dok sličan postotak od 18% nalazimo kod procjene znanja

ispitanika kao nedovoljno i dovoljno. Najmanje ispitanika, tek 0,9% ili 1 ispitanik procjenjuje razinu svojeg znanja o internaliziranim problemima odličnim.

Grafikon 5. Procjena znanja odgojitelja o internaliziranim problemima u ponašanju

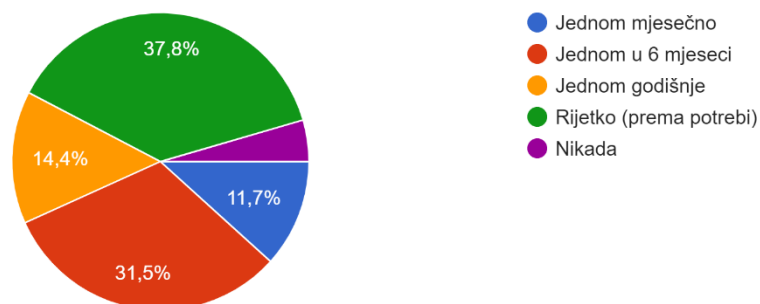
Kako procjenjujete svoje znanje o internaliziranim poremećajima u ponašanju:
111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Grafikon 6. Edukacija o internaliziranim problemima u ponašanju

Koliko često proučavate stručnu literaturu ili se na bilo koji drugi način educirate, a da je vezano za internalizirane poremećaje u ponašanju:
111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

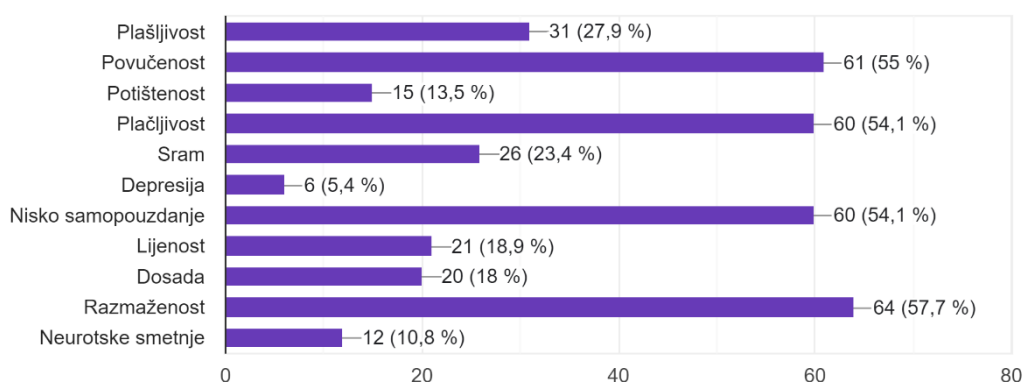
Na pitanje „Koliko često proučavate stručnu literaturu ili se na bilo koji drugi način educirate, a da je vezano za internalizirane probleme u ponašanju“ (Grafikon 7.) najveći postotak ispitanika, 37,8% izjasnilo se da to čini rijetko, odnosno samo kada se za to ukaže potreba. Nadalje se 31,5% ispitanika izjasnilo da to čini jednom u 6

mjeseci, ili možemo iz toga zaključiti 2 puta godišnje. Pored toga jednom godišnje to čini 14,4% ispitanika, dok samo vrlo mali postotak, njih 11,7% to čini jednom mjesečno. Najmanje ispitanika, 4,5% izjasnilo se da to ne čini nikada. S obzirom da odgojitelji trebaju imati redovite edukacije u svakoj pedagoškoj godini, iz ovoga je jasno vidljivo da se vrlo mali broj odgojitelja redovito educira u ovom području.

Grafikon 8. Procijenjeni najčešći oblici internaliziranih problema u ponašanju

Označite tri najčešća oblika internaliziranih poremećaja u ponašanju s kojima ste se do sada susretali u svojem odgojno - obrazovnom radu u dj... vrtiću koji su navedeni prema Achenbachu (1993):

111 odgovora

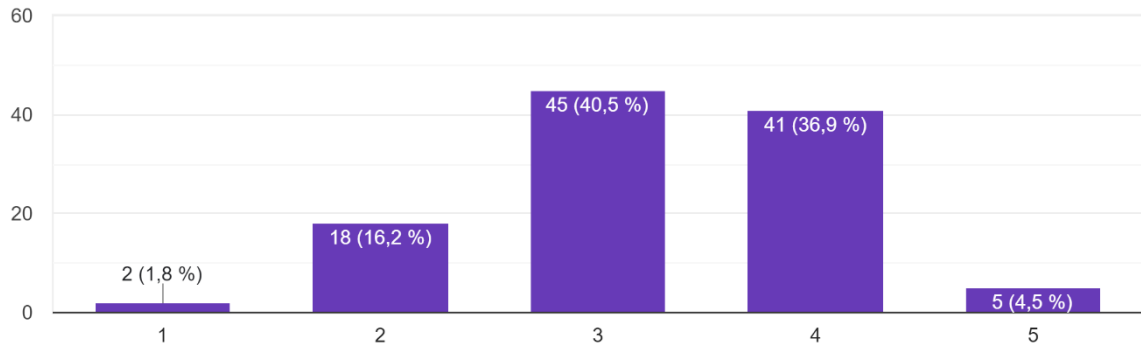
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Ispitanicima je dato da označe koja su to tri najčešća oblika internaliziranih problema u ponašanju s kojima su se do sada susretali u svojem odgojno – obrazovnom radu. Dobiveni rezultati u Grafikonu 8. pokazuju (ispitanici su se izjasnili preko 50%) da su se najčešće susretali sa razmaženošću, povučenošću, plačljivošću i niskim samopouzdanjem kod djece. Nadalje se oko 25% ispitanika izjasnilo da su kod djece prepoznali plašljivost i sram, dok je lijenost i dosadu prepoznalo 18% ispitanika. U probleme s kojima su se najmanje susretali spadaju potištenost sa 13,5%, neurotske smetnje sa 10,8% i depresija koju je odabralo 5,4% ispitanika, što je zbog težine ovih simptoma u ranoj i predškolskoj dobi zapravo zabrinjavajući podatak.

Grafikon 7. Samoprocjene kompetencija odgojitelja

Smatram se kompetentnim/om za rad s djecom s internaliziranim poremećajima u ponašanju:

111 odgovora

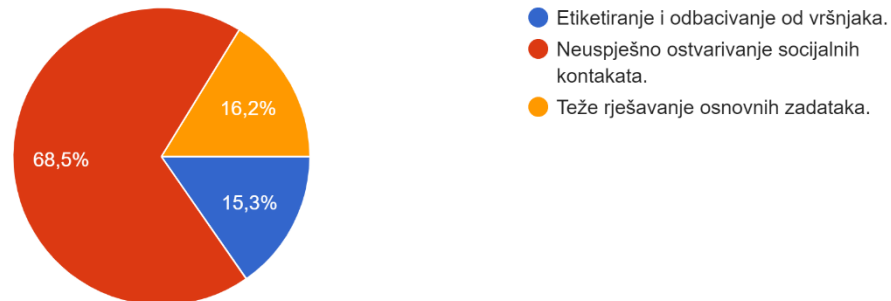
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Kod ispitivanja vlastite kompetentnosti odgojitelja za rad s djecom rane i predškolske dobi s internaliziranim problemima u ponašanju (Grafikon 9.), najviše ispitanika, 40,5% izjasnilo se da se sa tvrdnjom niti slažu, niti ne slažu, te odmah iza njih slijedi 36,9% ispitanika koji se slažu sa tvrdnjom da su kompetentni za rad. Dalje se 16,2% ispitanika izjasnilo da ne slažu sa navedenom tvrdnjom, dok je 1,8% ispitanika izjavilo da se izrazito ne slaže. Iz tablice možemo vidjeti da se samo jedan mali postotak ispitanika izjasnilo da se izrazito slaže sa tvrdnjom o svojoj kompetentnosti za rad s djecom s internaliziranim problemima u ponašanju. Dakle, ukupno gledajući preko 40% odgajatelja se s tvrdnjom o vlastitoj kompetenciji za rad s djecom rane i predškolske dobi kada se radi o internaliziranim problemima u ponašanju niti slažu niti ne slažu, a nešto manje od 20% ih se ne smatra kompetentnima.

Grafikon 8. Posljedice poremećaja u ponašanju

Označite najznačajniju posljedicu poremećaja u ponašanju za koju smatrate da dijete može razviti ukoliko se adekvatno ne odgovori na iste:

111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

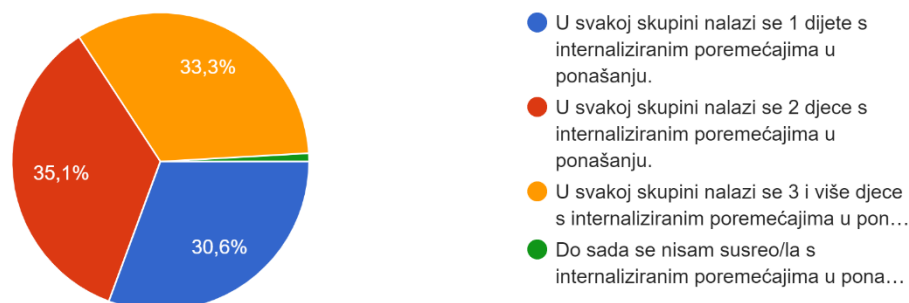
Ukoliko se djeci s internaliziranim problemima u ponašanju ne pruži adekvatna pomoć mogu se pojaviti određene posljedice zbog njihovih problema. U Grafikonu 10. vidljivo je da je nešto manje od 70% ispitanika označilo neuspješno ostvarivanje socijalnih kontakata kao najznačajniju posljedicu internaliziranih problema u ponašanju kod djece, dok su preostali ispitanici oko 30% označili teže rješavanje osnovnih zadataka i etiketiranje i odbacivanje od vršnjaka.

Nadalje, ispitanici su dobili pitanje da označe tvrdnju koja se najviše podudara s njihovim dosadašnjim iskustvom u radu o pojavnosti internaliziranih problema u ponašanju (Grafikon 11.). Gotovo podjednak broj ispitanika odabrao je tvrdnju da je prema njihovom iskustvu u skupini prepoznao jedno, dvoje ili troje i više djece s problemima u ponašanju. Tek se jedan ispitanik izjasnio da se do sada nije susreo s tom vrstom problema u ponašanju kod djece.

Grafikon 9. Iskustva odgojitelja o pojavnosti internaliziranih problema

Označite tvrdnju koja se najviše podudara s Vašim iskustvom o pojavnosti internaliziranih poremećaja u ponašanju u predškolskoj dobi:

111 odgovora

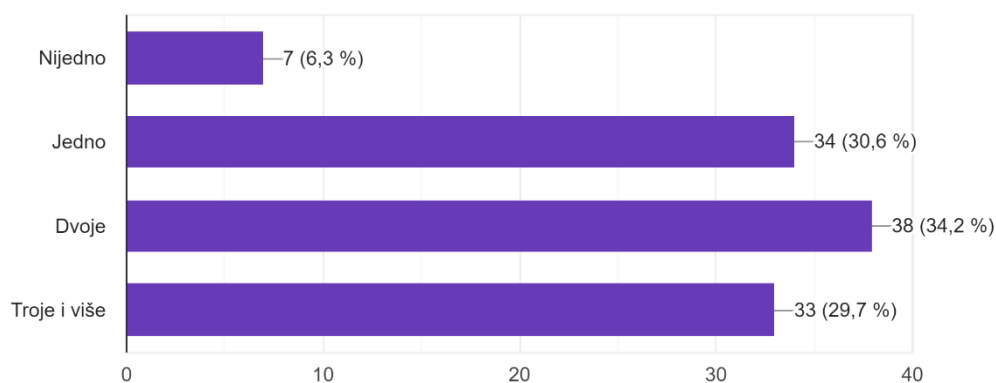
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Na pitanje jesu li u svojoj odgojnoj skupini prepoznali dijete s internaliziranim problemima u ponašanju (Grafikon 12.) 7 ispitanika, odnosno 6,3% njih nije prepoznalo dijete s tim problemima u ponašanju. Gotovo podjednako, oko 1/3, odgojitelji su prepoznali jedno, dvoje ili troje djece s internaliziranim problemima u ponašanju. Ovakva brojka može biti pokazatelj da odgojitelji možda nisu dovoljno dobro upoznati sa simptomima odnosno pojavnim oblicima internaliziranih problema u ponašanju.

Grafikon 10. Prepoznavanje djece s internaliziranim problemima

U svojoj skupini prepoznao/la sam dijete s internaliziranim poremećajem u ponašanju:

111 odgovora

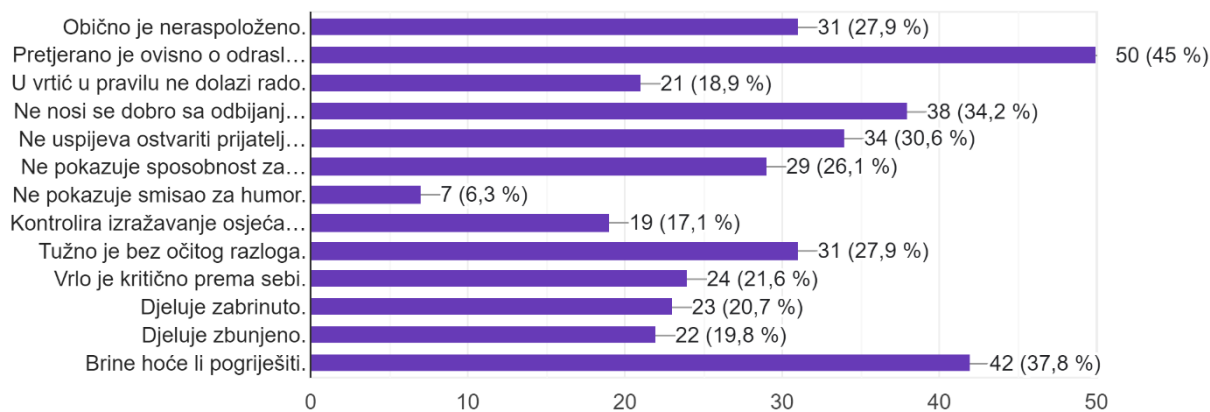
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Kada se odgojitelje upitalo da označe tri najčešća individualna obilježja djetetovog ponašanja u skupini s kojima su se do sada imali prilike susresti (Grafikon 13.), najveći broj ispitanika, odnosno 45% njih odabralo je da je dijete pretjerano ovisno o odraslim osobama. Od 30 do 40% ispitanika izjasnilo se da djecu brine hoće li pogriješiti, ne nose se dobro sa odbijanjem od strane vršnjaka, ne uspijevaju ostvariti prijateljstvo s jednim ili dvoje djece. Nadalje se od 20 do 30% ispitanika izjasnilo se da je dijete obično neraspoloženo, tužno bez očitog razloga, ne pokazuje sposobnost za empatiju, vrlo kritično prema sebi, djeluje zabrinuto. Ispod 20% ispitanika označilo je da dijete djeluje zbunjeno, u vrtić u pravilu ne dolazi rado, kontrolira izražavanje osjećaja. Najmanji broj ispitanika, odnosno 6,3% označilo je da dijete ne pokazuje smisao za humor.

Grafikon 11. Procjene individualnih obilježja djece s internaliziranim problemima u ponašanju

Označite tri najčešća individualna obilježja djetetovog ponašanja u skupini s kojima ste se do sada imali priliku susresti:

111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Na pitanje da odgojitelji označe tri najčešća izostanka socijalnih vještina koja su uočili kod djeteta s internaliziranim problemima u ponašanju (Grafikon 14.) na prvom mjestu sa 55,9% našlo se da dijete ljutnju i frustraciju ne izražava na primjeren način. Nadalje između 30 i 40% označilo je da se dijete ne može uključiti u grupu djece koja se igraju ili rade, ne prilazi samostalno drugoj djeci iz skupine, osjeća se neugodno kada mora nešto reći na glas pred grupom djece ili odraslih osoba. Od 20 do 30 %

ispitanika označilo je da dijete pažnju privlači na neadekvatan način, dijete zadovoljenje svojih potreba ne traži na adekvatan način, dijete ne izražava jasno svoje želje i preferencije, dijete lako mogu zastrašiti ili uznemiriti ponašanja druge djece, te da dijete teško dijeli igračke s drugom djecom. Manje od 20% ispitanika označilo je da dijete slabo pokazuje interes za druge, dijete se ne uključuje u zajedničke rasprave, pokazuje nelagodu u blizini druge djece ili odraslih, dijete uspavano u većini društvenih kontakata.

Grafikon 12. Izostanci socijalnih vještina

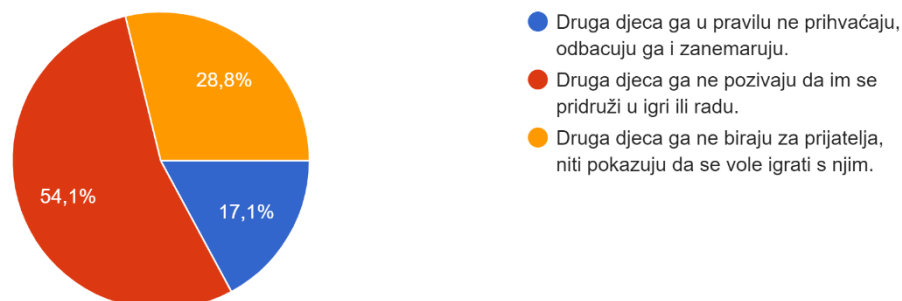

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Odgoviteljima je dato da označe tvrdnju koja najbolje opisuje odnos djeteta s vršnjacima u skupini (Grafikon 15.), te iz odgovora možemo uočiti da je više od polovice ispitanika, točnije 54,1% njih označilo da dijete s internaliziranim problemima u ponašanju druga djeca ne pozivaju da im se pridruži u igri ili radu. Da dijete druga djeca ne biraju za prijatelja, niti pokazuju da se vole igrati s njim označilo je 28,8% ispitanika, a 17,1% ispitanika označilo je da druga djeca dijete u pravilu ne prihvaćaju, odbacuju ga i zanemaruju.

Grafikon 13. Odnos djeteta s internaliziranim problemima u ponašanju s vršnjacima u skupini

Označite tvrdnju koja najbolje opisuje odnos djeteta s vršnjacima u skupini:
111 odgovora

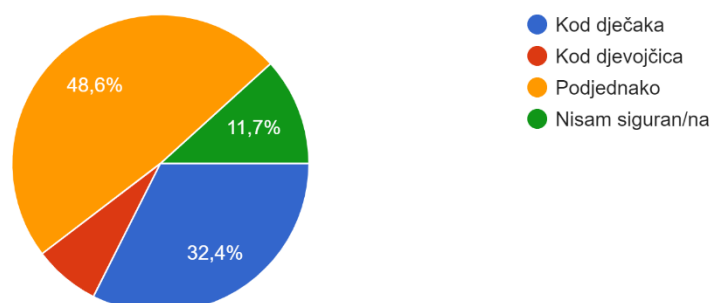

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Gotovo polovica ispitanika (Grafikon 16.), 48,6% izjasnilo se da smatraju da se problemi pojavljuju podjednako kod oba spola. Kada gledamo razliku između djevojčica i dječaka, tako se 32,4% ispitanika izjasnilo da je zamijetilo više internaliziranih problema kod dječaka u odnosu na djevojčice gdje je to zamijetilo samo 7,2%. Da nisu sigurni kod koga su probleme češće primijetili izjasnilo se 11,7% ispitanika.

Grafikon 14. Procjena učestalosti Internaliziranih problema u ponašanju prema spolu

Prema Vašem iskustvu odaberite kod koga češće zamjećujete internalizirane poremećaje u ponašanju:
111 odgovora

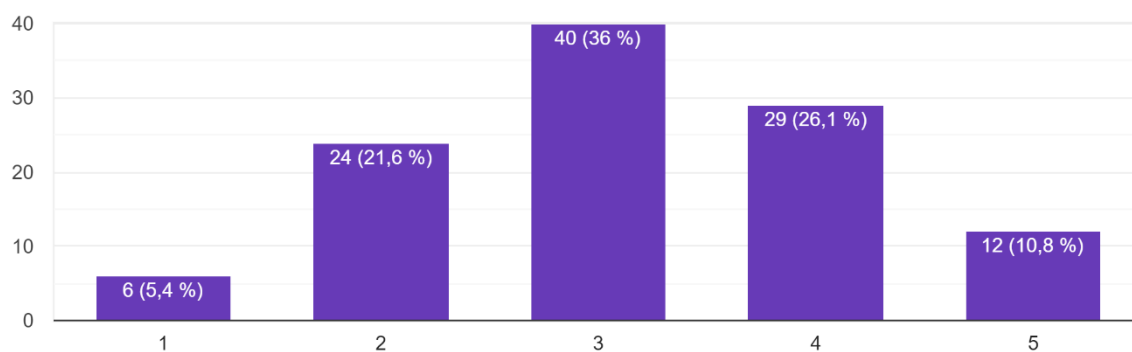
Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

Na pitanje da se kod djece s ostalim teškoćama u razvoju češće manifestiraju internalizirani problemi u ponašanju za razliku od djece urednog razvoja, najviše ispitanika, 36% je indiferentno prema toj tvrdnji. Nakon toga 26,1% ispitanika izjasnilo se da se ne slažu sa tom tvrdnjom, dok se isti postotak ispitanika slaže s tom tvrdnjom. Da se izrazito slažu sa tvrdnjom izjasnilo se 10,8% ispitanika, dok se 5,4% ispitanika izrazito ne slaže s tvrdnjom.

Grafikon 15. Procjena internaliziranih problema u ponašanju kod djece s teškoćama u razvoju

Kod djece s teškoćama u razvoju češće se manifestiraju internalizirani poremećaji u ponašanju nego kod djece urednog razvoja:

111 odgovora

Izvor: Vlastiti izvor, Microsoft Forms, 2024

8. DISKUSIJA

Temeljem provedenog istraživanja na uzorku od 111 odgojitelja sa područja Istarske županije zaključuje se da :

- su ispitanici većinom nesigurni (oko 40%) ili se ne slažu (oko 16%) oko toga koliko su upoznati s internaliziranim problemima u ponašanju
- preko 40% odgojitelja ocijenilo je svoju razinu znanja dobrom, dakle osrednjom
- se vrlo mali broj odgojitelja redovito educira u ovom području
- su se odgojitelji najčešće susretali sa razmaženošću, povučenošću, plačljivošću i niskim samopouzdanjem, a najmanje s potištenošću (13,5%), neurotskim smetnjama (10,8%) i depresijom (5,4%), što je zbog težine ovih simptoma u ranoj i predškolskoj dobi, zapravo, zabrinjavajući podatak
- preko 40% odgajatelja se s tvrdnjom o vlastitim kompetencijama za rad s djecom rane i predškolske dobi, kada se radi o internaliziranim problemima u ponašanju, niti slažu niti ne slažu, a nešto manje od 20% ih se ne smatra kompetentnima
- oko 70% odgojitelja smatra neuspješno ostvarivanje socijalnih kontakata kao najznačajniju posljedicu internaliziranih problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi
- 6,3% odgojitelja nije prepoznalo ni jedno dijete s internaliziranim problemima u ponašanju, a oko 1/3 su prepoznali samo jedno dijete internaliziranim problemima u ponašanju.
- 45% ispitanika kao najčešće individualno obilježje djetetovog ponašanja u skupini navelo je da je dijete pretjerano ovisno o odraslim osobama
- preko 50% ispitanika navelo je kao najčešći izostanak socijalnih vještina da dijete ljutnju i frustraciju ne izražava na primjeren način
- više od polovice ispitanika, točnije 54,1% njih se izjasnilo da dijete koje ima internalizirane probleme u ponašanju druga djeca ne pozivaju da im se pridruži u igri ili radu
- gotovo polovica ispitanika smatra da se internalizirani problemi u ponašanju pojavljuju podjednako kod oba spola
- gotovo 40% ispitanika procijenilo je da se slažu i izrazito slažu da se kod djece s teškoćama u razvoju češće manifestiraju internalizirani problemi u ponašanju.

Slijedom postavljenih hipoteza i dobivenih rezultata može se zaključiti da se prva postavljena hipoteza kojom se pretpostavlja da odgojitelji znaju prepoznati internalizirane probleme kod djece rane i predškolske dobi može samo djelomično prihvatiti jer su rezultati pokazali da su ispitanici većinom nesigurni (oko 40%) ili se ne slažu (oko 16%) oko toga koliko su upoznati s internaliziranim problemima u ponašanju. U tom smislu, odgojitelji su procijenili svoju razinu znanja dobrom (preko 40%), odnosno osrednjom. Također 6,3% odgojitelja nije prepoznalo ni jedno dijete s internaliziranim problemima u ponašanju u skupini, a oko 1/3 je prepoznalo samo jedno dijete s internaliziranim problemima u ponašanju.

Drugu hipotezu kojom se pretpostavilo da se odgojitelji redovito educiraju o internaliziranim problemima u ponašanju djece rane i predškolske dobi, nije moguće prihvatiti jer se vrlo mali broj odgojitelja redovito educira u području internaliziranih problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi.

Treću hipotezu kojom se pretpostavila da odgojitelji visoko procjenjuju vlastite kompetencije kada se radi o internaliziranim problemima u ponašanju djece rane i predškolske dobi, nije moguće prihvatiti jer preko 40% odgojitelja se niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom, a nešto manje od 20% ih se ne smatra kompetentnima.

Četvrta hipoteza odnosi se na tvrdnju da odgojitelji procjenjuju da dijete s internaliziranim problemima u ponašanju ima različite teškoće adaptacije u vrtićkoj skupini. Hipotezu je moguće prihvatiti jer oko 70% odgojitelja smatra da takvo dijete neuspješno ostvaruje socijalne kontakte i da je to najznačajnija posljedica internaliziranih problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi. Također, 45% ispitanika kao najčešće individualno obilježje djetetovog ponašanja u skupini navelo je da je dijete pretjerano ovisno o odraslim osobama, a preko 50% ispitanika navelo je da dijete ljutnju i frustraciju ne izražava na primjeren način kao najčešći izostanak socijalnih vještina. Više od polovice ispitanika, smatra da dijete koje ima internalizirane probleme u ponašanju, druga djeca ne pozivaju da im se pridruži u igri ili radu. Istraživanja u tom smislu pokazuju (Čuturić, 1995) da zapravo svaki problem u ponašanju koji se javi kod djeteta znak je i upozorenje da je došlo do nesporazuma između djeteta, njegovih potreba, sposobnosti i okruženja u ovom smislu vršnjaka odnosno vrtićke skupine.

Peta hipoteza odnosi se na pretpostavku da odgojitelji u svom radu internalizirane probleme u ponašanju češće zamjećuju kod djevojčica nego kod dječaka. Ovu hipotezu nije moguće prihvatiti jer gotovo polovica ispitanika smatra da se

internalizirani problemi u ponašanju pojavljuju podjednako kod oba spola, preostali dio da se pojavljuje više kod dječaka nego kod djevojčica. Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić, Mišćenić (2003) u svom radu u kojem su procijenili izraženost internaliziranih problema također ne nalaze spolne razlike u djece predškolske dobi na osnovi procjene odgojitelja. Nadalje se u radu spominje da je to karakteristično za predškolsko razdoblje, ali se stvari mijenjaju kada se u obzir uzmu eksternalizirani problemi, te kako djeca odrastaju počinju zamjetnije razlike u ponašanju između dječaka i djevojčica. Ponašanja kod djece koja su u istraživanju za ovaj rad prepoznata u najvećoj mjeri od strane odgojitelja jesu razmaženost, povučенost, plačljivost i nisko samopouzdanje, jesu zapravo karakteristična za tu dob, te je potrebno puno više parametara koji bi se trebali uzeti u obzir kod procjene koliko su ta ponašanja pokazatelji internaliziranih problema ili su jednostavno ponašanja koja su karakteristična za predškolsko razdoblje, te će samim time djeca ta ponašanja spontano premostiti odrastanjem.

Šestom hipotezom pretpostavilo se da odgojitelji smatraju da se kod djece s teškoćama u razvoju češće pojavljuju internalizirani problemi u ponašanju nego kod djece urednog razvoja. Hipoteza se može samo djelomično prihvatiti jer je 40% ispitanika procijenilo da se slaže i izrazito slažu da se kod djece s teškoćama u razvoju češće manifestiraju internalizirani problemi u ponašanju. Panić i Bouillet (2021) na temelju procjene roditelja i odgojitelja utvrdili su da djeca s teškoćama u razvoju u odnosu na djecu urednog razvoja češće manifestiraju internalizirane probleme u ponašanju. Obzirom na to da su ispitanici u ovom istraživanju većinom nesigurni ili ne mogu procijeniti koliko su upoznati s internaliziranim problemima u ponašanju, te da se vrlo mali broj odgojitelja redovito educira u ovom području moguće je da u svom radu nisu prepoznali djecu s internaliziranim problemima pa samim time niti povezanost i korelaciju ovih problema sa problemima u razvoju.

Ograničenja istraživanja, pa time i interpretacije rezultata, odnosi se na metode obrade podataka koji su obrađeni samo na razini apsolutnih i relativnih frekvencija, na prigodni uzorak ispitanika i anketnom upitniku koji je izrađen za potrebe ovog istraživanja nisu provjeravana mjerna obilježja.

9. ZAKLJUČAK

Djetetov model ponašanja koji uključuje internalizirane obrasce ponašanja odražavaju djetetovo emocionalno ili psihološko stanje. Internalizirani problemi koji se ne prepoznaju ili se ne prepoznaju na vrijeme povezani su s nizom štetnih ishoda, odnosno posljedica u odrasloj dobi pojedinca kao što su napuštanje škole, depresivni i anksiozni poremećaji, te somatske tegobe. Mi kao odgojitelji imamo veliku ulogu u prevenciji internaliziranih problema u ponašanju, ali i u pravovremenoj detekciji u svakodnevnom radu.

Slijedom svega navedenog iz dobivenih rezultata istraživanja vidimo da odgojitelji ne prepoznaju dovoljno internalizirane probleme u ponašanju kod djece predškolske dobi, u tome se ne osjećaju sigurnima, ali se ni ne educiraju. Zato bi se u stručnom usavršavanju odgojitelja trebale provoditi edukacije o internaliziranim problemima, te da im samim time budu dostupnije jer oni vjerojatno sami neće to učiniti, odnosno prema rezultatima dobivenih istraživanjem učiniti će kada se za to ukaže potreba. Veći dio ispitanika izjasnilo se da kod djece s internaliziranim problemima u ponašanju većinom zamjećuju da su djeca pretjerano ovisna o odraslim osobama, ljutnju i frustraciju ne izražavaju na primjeren način, te ih druga djeca ne pozivaju u igru. S obzirom da su takva ponašanja lako uočljiva i svima lagana za prepoznati, pitanje je koliko takva ponašanja stvarno mogu ukazivati na internalizirane probleme u ponašanju, a koliko su samo dio razvojnog stupnja djeteta, te su prolazna. Također navedeno ukazuje na potrebu senzibilizacije ostale djece u skupini za djecu s internaliziranim problemima u ponašanju. Rješavanjem takvih nedoumica moglo bi se doskočiti kako je ranije navedeno, edukacijom roditelja i djece, edukacijom odgojitelja, ali i uključivanjem stručnih suradnika poput socijalnih pedagoga kako bi se prepoznala i ona ponašanja koja su teže uočljiva ili pak izuzetno ozbiljna poput depresije. U budućim istraživanjima internaliziranih problema u ponašanju kod djece predškolske dobi svakako bi bilo poželjno uključiti roditelje ili skrbnike djece, te uže članove obitelji koji jako dobro poznaju djecu, te mogu pružiti informacije o ponašanjima djece u obiteljskom domu koja se često razlikuju od ponašanja u vrtiću. Na taj način stručni suradnici i odgojitelji bi mogli dobiti objektivnije rezultate istraživanja o dječjem ponašanju. Međutim, odgojitelji u svakodnevnom neposrednom radu s djecom rane i predškolske dobi imaju uvjete da mogu najlakše prevenirati, ali i detektirati internalizirane probleme u ponašanju, ali za to trebaju kontinuiranu, cjeloživotnu

edukaciju i podršku. Ukoliko se ne radi na otklanjanju uzroka problema, te se djeci ne pruži pravovremena adekvatna pomoć stručnih osoba uz pomoć kojih će otkloniti ometajuća ponašanja, posljedično tome može doći do štetnih ishoda u adolescenciji i odrasloj dobi pojedinca kao što su napuštanje škole, razvoj depresivnih i anksioznih poremećaja, te somatskih tegoba i samoozljeđivanja.

Vrijednost ovog istraživanja je da su dobiveni rezultati pokazatelji, prije svega, da odgojitelji sami procjenjuju nedovoljno poznavanje i kompetencije za prevenciju, prepoznavanje i rad s djecom rane i predškolske dobi kada se radi o internaliziranim poremećajima u ponašanju što su važne smjernice za daljnje usavršavanje odgojitelja.

10. LITERATURA

1. Achenbach, T. M. (1993). Empirically based taxonomy: How to use syndromes and profile types derived from the CBC44-18, TRF, and YSR. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry
2. Batsoupoulou, M, A. (2017). Examining play behaviors of children with internalized emotional disturbances in preschool context. [online], <raspoloživo na: <https://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:1104144/FULLTEXT01.pdf>> [pristupljeno: 19.03.2024.]
3. Bezić, Ž. (2005). Ljudsko ponašanje. Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu, [online] 40 (2), 207 – 226, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/25014>> [pristupljeno: 04.05.2024.]
4. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga
5. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada slap
6. Brajša-Žganec, A. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnoga ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 16 (3), 477 – 496.
7. Čturić, N. (1995). *Zabrinjava me moje dijete*. Ponašanja djece od 2. do 6. godine. Zagreb: Školska knjiga
8. Jurčević Lozančić, A. (2018). Nove paradigme shvaćanja djeteta, kvalitete djetinjstva i kvalitete institucionalizacije djetinjstva. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 64 (1), 11 – 17.
9. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011). Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i

mladih. Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade Republike Hrvatske. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti RH, Zagreb. [online] <raspoloživo na: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/rad-ostalo/769347>> [pristupljeno: 17.03.2024.]

10. Konvencija o pravima djeteta <raspoloživo na: https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/konvencija_o_pravima_djeteta.pdf> [pristupljeno: 12.03.2024.]

11. Koščak, M. (2012). Prevencije poremećaja u ponašanju prema don Boscovu modelu. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, [online] 34 (1), 64 – 95.

12. Krampač – Grljušić, A., Marinić, I. (2007). *Posebno dijete*. Priručnik za učitelje u radu s djecom s posebnim potrebama. Osijek: Grafika

13. Kranželić, V., Bašić, J. (2008). Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi kao osnova preventivnim programima- razlike po spolu. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, [online] 16 (2), 1 – 14, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/99118>> [pristupljeno: 24.03.2024.]

14. Lebedina Manzoni, M. (2010). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap

15. Ledić, L. (2019). Depresija u djece i adolescenata. *Zdravstveni glasnik*, [online] 5 (2), 75 -85, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/228916>> [pristupljeno: 12.05.2024.]

16. Liu, J., Chen, X., Lewis, G. (2011). Childhood internalizing behavior: analysis and implications. *National Library of Medicine*. [online] 18 (10), 884 – 894, <raspoloživo na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5675073/>> [pristupljeno: 24.03.2024.]

17. Ljubetić, M. (2001). *Važno je znati kako živjeti*. Rano otkrivanje poremećaja u ponašanju predškolske djece. Zagreb: Alinea
18. Ljubetić, M. (2009). *Vrtić po mjeri djeteta*. Priručnik za odgojitelje i roditelje. Zagreb: Školske novine
19. Macanović, N. (2019). Socijalno neprilagođeno ponašanje djece predškolske dobi. *Naša škola*, [online] 2 (1-2), 81 -98, <raspoloživo na: https://www.researchgate.net/publication/332354764_SOCIJALNO_NEPRILA_GODENO_PONASANJE_DJECE_PREDSKOLSKE_DOBI> [pristupljeno: 19.04.2024.]
20. Maleš, D. (2012). Nove paradigme ranoga odgoja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, [online] 58 (27), 277 – 281, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/84313> > [pristupljeno: 12.03.2024.]
21. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*. [online] 50 (4), 370 – 396, <raspoloživo na: <https://doi.org/10.1037/h0054346>> [pristupljeno: 12.03.2024.]
22. Mikas, D., Pavlović, Ž., Rizvan, M. (2015). Strahovi djece predškolske dobi. *Paediatrica Croatica*, 59 (1), 1 – 6.
23. Mlinarević, V. (2004). Vrtično okruženje usmjereno na dijete. *Život i škola = life and school*, [online] 50 (11), 112 – 119, <raspoloživo na: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-casopis/111295>> [pristupljeno: 17.04.2024.]
24. Narodne novine (2015). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. NN 05/15. [online] <raspoloživo na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf> > [pristupljeno: 12.03.2024.]

25. Panić, M., Bouillet, D. (2021). Pojavnost problema u ponašanju djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, [online] 57 (2), 73 – 91, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/268098>> [pristupljeno: 02.06.2024.]
26. Pennington, D. (2008). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada slap
27. Rezić, L. (2006). Emocionalni razvoj djeteta – Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega? *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, [online] 12 (45), 7 -9, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/177722>> [pristupljeno: 06.05.2024.]
28. Rudan, V., Tomac, A. (2009). Depresija u djece i adolescenata. *Medicus*, [online] 18 (2), 173 – 179, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/57136>> [pristupljeno: 12.05.2024.]
29. Skupnjak, D. (2012) Teorija razvoja i učenja L. Vygotskog, U. Bronfenbrennera i R. Feuersteina kroz prikaz slučaja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, [online], 58 (28), 219 – 228, <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/95253>> [pristupljeno: 24.03.2024.]
30. Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Priručnik za odgojitelje, roditelje i sve one koji odgajaju djecu predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
31. Šimurina, T., Zrilić, S. (2017). Razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju s obzirom na dob i spol učenika nekoliko zadarskih osnovnih škola. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 66 (1), 27 – 41.
32. Tandon, M., Cardeli, E., Luby, J. (2009). Internalizing disorders in early childhood: A review of depressive and anxiety disorders. *Child and Adolescent*

Psychiatric Clinics of North America [online] 18 (3), 593 – 610, <raspoloživo na: https://www.researchgate.net/publication/26257621_Internalizing_Disorders_in_Early_Childhood_A_Review_of_Depressive_and_Anxiety_Disorders> [pristupljeno: 19.03.2024.]

33. Tatalović Vorkapić, S., Knapić, I. (2014). Čega smo se bojali kada smo bili djeca? – Važnost ranih iskustava budućih odgajatelja za njihov rad s djecom. *Metodički obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu*, 10 (21), 62 – 76.
34. Thompson, J. (2016). *Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama*. Zagreb: Educa
35. Vulić-Prtorić (2004). *Depresivnost u djece i adolescenata*. Jastrebarsko: Naklada slap
36. Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj – sustav dinamičkih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), 119 – 128.
37. Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. 4. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Rijeka: Ekonomski fakultet
38. Živčić-Bečirević, I, Smojver-Ažić, S., Miščenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12 (1), 63 – 76,
39. Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 20 (1), 49 – 62.

11. PRILOZI

ANKETNI UPITNIK:

Internalizirani problemi u ponašanju kod djece predškolske dobi

Poštovani odgajatelji,

Pred Vama se nalazi anketni upitnik kojim se istražuje koje internalizirane probleme u ponašanju zapažate kod djece predškolske dobi. Upitnik je dobrovoljnog karaktera te u potpunosti anoniman. Istraživanje se provodi u svrhu pisanja mog diplomskog rada.

Hvala na suradnji,

Odgajateljica, Anamarija Radolović

1. Označite Vaš spol:

- muško
- žensko
- ostalo...

2. Označite dobnu skupinu kojoj pripadate:

- 20 do 29 godina
- 30 do 39 godina
- 40 do 49 godina
- 50 do 59 godina
- 60 i više

3. Odaberite najvišu završenu razinu Vašeg obrazovanja:

- VŠS -prvostupnik
- VSS – magistar
- ostalo

4. Godine radnog staža na radnom mjestu odgojitelja/ice:

- do 5 godina
- od 5 do 10 godina
- od 10 do 20 godina

- od 20 do 30 godina
- više od 30 godina

5. Upoznat/a sam s internaliziranim poremećajima u ponašanju kod djece predškolske dobi:

	1	2	3	4	5	
najmanje sam upoznat/a	☐	☐	☐	☐	☐	najviše sam upoznat/a

6. Kako procjenjujete svoje znanje vezano uz internalizirane poremećaje u ponašanju:

- nedovoljno
- dovoljno
- dobro
- vrlo – dobro
- odlično

7. Koliko često proučavate stručnu literaturu ili se na bilo koji drugi način educirate, a da je vezano za internalizirane poremećaje u ponašanju?

- jednom mjesečno
- jednom u 6 mjeseci
- jednom godišnje
- rijetko (prema potrebi)
- nikada

8. Označite tri najčešća oblika internaliziranih poremećaja u ponašanju s kojima ste se do sada susretali u svojem odgojno – obrazovnom radu u dječjem vrtiću koji su navedeni prema Achenbachu (1993):

- plašljivost
- povučenost
- potištenost
- plačljivost
- sram

- depresija
- nisko samopouzdanje
- lijenost
- dosada
- razmaženost
- neurotske smetnje

9. Smatram se kompetentnim/om za rad s djecom s internaliziranim problemima u ponašanju:

	1	2	3	4	5	
najmanje se slažem	☐	☐	☐	☐	☐	najviše se slažem

10. Označite najznačajniju posljedicu poremećaja u ponašanju za koju smatrate da dijete može razviti ukoliko se adekvatno ne odgovori na iste:

- etiketiranje i odbacivanje od vršnjaka.
- neuspješno ostvarivanje socijalnih kontakata.
- teže rješavanje osnovnih zadataka.

11. Označite tvrdnju koja se najviše podudara s Vašim iskustvom o pojavnosti internaliziranih poremećaja u ponašanju u predškolskoj dobi:

- u svakoj skupini nalazimo 1 dijete s internaliziranim poremećajima u ponašanju.
- u svakoj skupini nalazimo 2 djece s internaliziranim poremećajem u ponašanju.
- u svakoj skupini nalazimo 3 i više djece s internaliziranim poremećajem u ponašanju.
- do sada se nisam susreo/la s internaliziranim poremećajima u ponašanju kod djece.

12. U svojoj skupini prepoznao/la sam dijete s internaliziranim poremećajem u ponašanju:

- nijedno
- jedno
- dvoje
- troje i više

13. Označite tri najčešća individualna obilježja djetetovog ponašanja u skupini s kojima ste se do sada imali priliku susresti:

- obično je neraspoloženo.
- pretjerano je ovisno o odraslima.
- u vrtić u pravilu ne dolazi rado.
- ne nosi se dobro sa socijalnim odbijanjem od strane vršnjaka.
- ne uspijeva ostvariti prijateljstvo s jednim ili dvoje djece.
- ne pokazuje sposobnost za empatiju.
- ne pokazuje smisao za humor.
- kontrolira izražavanje osjećaja.
- tužno je bez očitog razloga.
- vrlo je kritično prema sebi.
- djeluje zabrinuto.
- djeluje zbunjeno.
- brine hoće li pogriješiti.

14. Označite tri najčešća izostanka socijalnih vještina koje ste uočili kod djeteta:

- ne prilazi samostalno drugoj djeci.
- ne izražava jasno svoje želje i preferencije.
- zadovoljenje svojih potreba ne traži na adekvatan način.
- lako ga mogu zastrašiti ili uznemiriti ponašanja druge djece.
- ljutnju i frustraciju ne izražava na primjeren način.
- ne može se uključiti u grupu djece koja se igraju ili rade.
- ne uključuje se u zajedničke rasprave.
- teško dijeli igračke ili poticaje s drugom djecom.
- slabo pokazuje interes za druge.
- pažnju privlači na neadekvatan način.
- uspravano je u većini društvenih kontakata.
- osjeća se neugodno kada mora nešto reći na glas pred grupom djece ili odraslih osoba.
- pokazuje nelagodu u blizini druge djece ili odraslih.

15. Označite tvrdnju koja najbolje opisuje odnos djeteta s vršnjacima u skupini:

- druga djeca ga u pravilu ne prihvaćaju, odbacuju ga i zanemaruju.
- druga djeca ga ne pozivaju da im se pridruži u igri ili radu.
- druga djeca ga ne biraju za prijatelja, niti pokazuju da se vole igrati s njim.

16. Prema Vašem iskustvu odaberite kod koga češće zamjećujete internalizirane probleme u ponašanju:

- kod dječaka
- kod djevojčica
- podjednako
- nisam siguran/na

17. Kod djece s teškoćama u razvoju češće se manifestiraju internalizirani problemi u ponašanju nego kod djece urednog razvoja:

	1	2	3	4	5	
najmanje se slažem	☐	☐	☐	☐	☐	najviše se slažem

Sažetak

Diplomski rad se bavi pitanjima internaliziranih problema u ponašanju djece rane i predškolske dobi. U prvom djelu rada definira se ponašanje i važnost emocionalnog i socijalnog razvoja djeteta. Nadalje je objašnjeno što su problemi u ponašanju, kako se vrši procjena dječjeg ponašanja, te je opisan pojam i vrste internaliziranih problema u ponašanju.

U drugom djelu diplomskog rada opisano je provedeno istraživanje na uzorku od 111 odgojitelja u Istarskoj županiji. Slijedom postavljenih hipoteza i dobivenih rezultata može se zaključiti da su odgojitelji većinom nesigurni o svom znanju o internaliziranim problemima, da se vrlo mali broj odgojitelja redovito educira u ovom području i da se smatraju pretežito nekompetentnima. Odgojitelji procjenjuju da dijete s internaliziranim problemima u ponašanju ima različite teškoće adaptacije u vrtićkoj skupini, gotovo polovica ispitanika smatra da se internalizirani problemi u ponašanju pojavljuju podjednako kod djece oba spola, te da se samo djelomično slažu kako se kod djece s teškoćama u razvoju češće manifestiraju internalizirani problemi u ponašanju za razliku od djece urednog razvoja.

Ključne riječi: dijete, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, internalizirani problemi u ponašanju, odgojitelj

Summary

The thesis deals with the issues of internalizing behaviour problems of early childhood and preschool children. The first part of the thesis defines the behaviour and importance of emotional and social development of the child. Furthermore, definition of behavioural problems is presented as well as the method of assessing the children's behaviour and description of the concept and types of internalizing behavior problems.

The second part of the thesis describes a survey conducted on a sample of 111 educators in Istria County. Based on the set hypotheses and the obtained results, it can be concluded that educators are mostly insecure about their knowledge of internalizing problems, that very few educators are regularly educated in this area and that they are considered predominantly incompetent. Educators estimate that a child with internalizing behavior problems has different adaptation difficulties in the kindergarten group, almost half of respondents believe that internalizing behavior problems occur equally in children of both sexes and that they only partially agree that children with developmental difficulties are more likely to manifest internalizing behavior problems than children with normal development.

Keywords: child, early childhood and preschool education, internalizing behaviour problems, educator